ਮੁੱਲ 35/-

ਪੰਥ ਰਤਨ
ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਅੰਕ 100 ਸਾਲ 9 6 ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 (ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ) ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ 48

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਜਾਇਆ

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ।
ਦਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਦੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਸਜਾਇਆ।
ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ 1699 ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ,
ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ।
ਲੈ ਕੇ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ
ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਕਾ ਸੁਣਕੇ ਦਿਆ ਰਾਮ ਉਦੋਂ ਅੱਗੇ ਆਇਆ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਮਰਜੀਵੜਿਆ ਦੀ ਉਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਪਰਖ ਸੀ ਕੀਤੀ
ਆਖਰ ਪੰਜਾਂ ਤਾਈਂ ਹੀ ਸੀ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ।
ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਕੇ
ਆਪੇ ਗੁਰੂ ਆਪੇ ਚੇਲਾ ਸੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅਖਵਾਇਆ
ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੀ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਸੀ ਬਾਬ ਰਚਾਇਆ
ਜੋਸ਼ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਲਤਾੜਿਆ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਗਿੱਦੜਾਂ ਨੂੰ ਸੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਬਣਾਇਆ
ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਊ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ
ਚਮਕੌਰ ਵਿਖੇ 10 ਲੱਖ ਨਾਲ 40 ਨੂੰ ਸੀ ਲੜਾਇਆ
ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਅੱਜ ਤੱਕ
ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰ ਸੱਚ ਵਿਖਾਇਆ
ਹੱਕ ਸੱਚ ਮਜਲੂਮਾਂ ਲਈ ਲੜਦਾ ਸਦਾ ਖਾਲਸਾ
'ਨਸੀਬ ਕਲੌੜੀਏ' ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਸਚ ਸੁਣਾਇਆ।

ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਜੀਤ ਜੋਸ਼ੀ

ਪ੍ਰਿੰ: ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ 'ਸੇਵਕ'

ਅੰਦਰ ਪੜ੍ਹੋ ਸੰਪਾਦਕੀ

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਦਿਸਹੱਦੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਗੇ....!!!

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ: http://bhaiditsinghpatrika.blogspot.in/

ਲੇਖਕ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਈ-ਮੇਲ ਦੇ ਭੇਜਣ: bhaiditsinghpatrikachd@gmail.com bhaiditsinghpatrika@yahoo.com

ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਸਤਾਰ ਲੋਕ ਗੀਤ ਮੇਲਾ ਨਵੰਬਰ 2018

ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ:) ਅਤੇ Water Waves Media Film Production Mumbai ਅਤੇ ਅਦਾਰਾ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਵੰਬਰ 2018 ਵਿੱਚ **'ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਸਤਾਰ ਲੋਕ ਗੀਤ ਮੇਲਾ'** ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ 3 ਜੂਨ ਤੋਂ ਜੋਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਸਤਾਰ/ਦੁਮਾਲਾ ਸਜਾਉ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਆਟਰ ਫਾਈਨਲ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਚੁਣੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਕੁਆਟਰ ਫਾਈਨਲ, ਸੈਮੀ ਫਾਈਨਲ ਤੇ ਫਾਈਨਲ ਮੁਕਾਬਲੇ ਟੈਗੋਰ ਥੀਏਟਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ, ਅਕਤੂਬਰ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਮੈਗਾ ਈਵੈਂਟ 'ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦਸਤਾਰ ਲੋਕ ਗੀਤ ਮੇਲਾ' ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਗਾਇਕ ਸਤਿੰਦਰ ਸਰਤਾਜ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਾਕਾਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦਸਤਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਆਈਟਮਾਂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ **ਪੰਥ ਰਤਨ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਵੇਗਾ** ਤੇ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਦਸਤਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਵਿਚੋਂ ਦਸਤਾਰ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੇ ਪੰਜ ਉਮਰ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਯੂਨੀਵਰਸਲ ਸਿੰਘ/ਕੌਰ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੈਸ਼ ਇਨਾਮ ਅਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ, ਸਕੂਟਰ, ਲੈਪਟੋਪ, ਫੋਨ ਆਦਿ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸੋ ਸਮੂਹ ਸਨੇਹੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੋਖੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਕੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੋ।

ਇਸ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਰੁਝੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਐਲਾਨਿਆ ਸਮਾਗਮ ਸਾਧਾਰਨ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਐਲਾਨੇ ਫਖਰ-ਏ-ਕੌਮ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਵਾਰਡ-2018 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ

ਮੁੱਲ 35/-   ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ (ਰਜਿ:) ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਧੀਨ

ਅੰਕ 100 ਸਾਲ 9   6 ਅਪ੍ਰੈਲ 2018 (ਮਾਸਿਕ, ਪੰਜਾਬੀ)   ਕੁੱਲ ਪੰਨੇ 48

ਤੱਤਕਰਾ

ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ: ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ # 712, ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ, ਕਜਹੇੜੀ, ਯੂ.ਟੀ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-160036 **ਫੋਨ:-** 9465216530 **bhaiditsinghpatrikachd@gmail.com, or bhaiditsinghpatrika@yahoo.com**

ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ: http://bhaiditsinghpatrika.blogspot.in/

ਚੰਦਿਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸਮਾਂ	ਦੇਸ਼ ਵਿਚ	ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ
ਸਾਲਾਨਾ	400/-	$ 70
ਪੰਜ ਸਾਲ	1600/-	$ 350
ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ	12,000/-	$ 3000

ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਲਈ ਪਤਾ:- ਸੰਪਾਦਕ ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
A/C No. 65139724105, IFSC Code:
SBIN0050435swift, *ਸਟੇਟ ਬੈਂਕ ਆਫ ਇੰਡੀਆ, ਸ਼ਾਖਾ ਕਜਹੇੜੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।*

ਛਾਪਕ, ਆਰ. ਕੇ. ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਨੇ ਮਾਲਕ ਸ. ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਰਗਾ ਪ੍ਰਿੰਟ-ਓ-ਪੈਕ ਕਜਹੇੜੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਫੋਨ:- 0172-2667070 ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ #712,ਅਨੰਦਪੁਰ ਕੰਪਲੈਕਸ ਕਜਹੇੜੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। *ਸੰਪਾਦਕ ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ।*

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਦਿਸਹੱਦੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਿਆ ਜੋ ਕਿ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਗੇ....!!!

ਪ੍ਰਿੰ: ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ
9465216530, 9815909425

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਥਾਹ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਸੋਚ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਕੌਤਕ ਸੀ, ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਮਾਣਿਆ, ਲਤਾੜਿਆ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ, ਸਾਡੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੋਰਨ ਦਾ ਇਕ ਵਡਮੁੱਲਾ ਕਾਰਜ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਜਾਂ ਕੌਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਗਲੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੱਕ ਦੇ ਸਫਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਕੋਈ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਸਫਰ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ (1469 ਤੋਂ 1699) ਤੱਕ ਲਗਭਗ 230 ਸਾਲ ਤੱਕ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਜੋਤਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਨਵੀਂ ਨਰੋਈ ਸੋਚ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕਰਕੇ ਆਖਰ 1699 ਈਸਵੀ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੰਡਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਡੰਕੇ ਦੀ ਚੋਟ 'ਤੇ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਤਨੀ ਹਲਚਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦਸਤਾਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ/ਸਿੰਘ/ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ਦਬਦਬਾ ਹੈ, ਨਿਵੇਕਲੀ ਰੋਹਬਦਾਰ ਦਿਖ ਅਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਸਾਹਿਬੇ ਕਮਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੁੱਤ ਸਪੁੱਤ ਕਰੇਨ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਇਕ ਸਦੀਵੀ ਸੱਚ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਦੀਵੀ ਦਿਸਹੱਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਮਿੱਟ ਹੋ ਗਏ, ਰਾਹ ਦਸੇਰੇ ਹੋ ਗਏ, ਅਮੀਰ ਵਿਰਸਾ ਬਣ ਗਏ ਜੋ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ।

ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ, ਖਾਲਸੇ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬੰਦੀ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਗੱਲ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਬੱਕਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਆਦਿ ਆਦਿ.... ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਅਜੇਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਬੱਕਰੇ ਬੰਨਣ ਦੀ, ਝਟਕਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਈ ਦੂਜੀ ਇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਤੇ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ, ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜੇਹੇ ਪੰਜ

ਸਮੇਂ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਬੱਕਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਇਕ ਸੀਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਮਰਜੀਵੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਤੇ "ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ" ਬਣੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਕਸਦ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਚਰਨ ਪਹੁਲ' ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਦੋ ਹਧਾਰੀ ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਖਾਲਸ ਸਿੱਖ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਮਕਸਦ ਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾਉਣੀ ਸੀ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਇਕ ਖਾਲਸਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਗਦਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ. ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 1704 ਦਸੰਬਰ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ। ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਨੇ ਸਰਸੇ ਨਦੀ ਤੇ ਜਬਰਦਸਤ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ/ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਸਰਸੇ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਨ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਦਿ ਰੁੜ ਗਏ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਛੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਤੇ ਨਿੱਕੇ ਲਾਲ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿਖੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦੇ ਹੋਏ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਚਿਣਵਾਏ ਗਏ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ 40 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਸੀ ਜੋ 10,00,000 ਫੌਜ ਨਾਲ ਜੂਝਿਆ। ਬਹਾਦਰੀ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ। ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਉਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਇਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨੇ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ। ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੀ ਇੱਟ ਨਾਲ ਇੱਟ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਚੱਪੜਚਿੜੀ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਪਹਿਲਾ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੌਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਕਰੀਆਂ ਖਾਨ-ਮੰਨੂ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀਆਂ ਤੇ ਹੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ, ਭਰੋਸਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ। ਭਾਵੇਂ ਅਜੋਕੇ ਖਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਖੇਡੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ 1 ਕਰੋੜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, 1881 ਦੀ ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਕੇ 18 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਡੁਬਦੀ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਜੇ 25 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਅਜਾਇਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੋਟੋਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਰਨਗੇ।

ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਖਾਲਸਾ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਭਟਕਿਆ ਫਿਰਦਾ, ਕਦੀ ਦਰਗਾਹਾਂ 'ਤੇ, ਕਦੀ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਚਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ 'ਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੱਲ ਪੁੱਜਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

—0—

ਲੜੀਵਾਰ
ਕਿਸ਼ਤ 13

ਗਿ: ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ

ਦੰਭ ਵਿਦਾਰਨ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਦਯਾਨੰਦ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ

ਕ੍ਰਿਤ: ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ *ਸੰਪਾਦਕ: ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ*

ਮਨੁਖਯ ਮਾਤ੍ਰ ਲਈ ਕਰਤੱਬਯ
ਸਫਾ ੧੨੭

ਦੋਹਰਾ– *ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਪਾਵੇ ਸਾਧ ਅੰਧੇਰ॥*
ਲੋਗਾਂ ਤਾਈ ਸੁੱਟਦਾ ਫੜਕੇ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ॥੧॥
ਜੋ ਕਰਤੱਬਯ ਬਤਾਇਆ ਕਰਨਾ ਪੁਰਖਾਂ ਜੋਗ॥
ਸੋ ਸਭ ਦੁੱਖ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਯਾ ਹੈ ਡਾਢਾ ਰੋਗ॥2॥
ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਪੁਰਖ ਹੀ ਮੰਨ ਲੈਨ ਇਹ ਬਾਤ॥
ਸੱਤ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਤਾਂ ਭਟਕਨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ॥੩॥
ਕੰਮ ਕਾਮ ਸਭ ਛੱਡਕੇ ਹੋਵਨ ਪਏ ਖ਼ੁਆਰ।
ਸਮਝਨਗੇ ਸਭ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਹੈ ਮਾਰ॥੪॥
ਦੇਖੋ ਸਾਧੂ ਜੀ ਕਰੇ ਕੈਸਾ ਸਮਾਂ ਵਿਭਾਗ।
ਦਿਵਸ ਗੁਵਾਵੇ ਹੋੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਗੁਵਾਵੇ ਜਾਗ॥੫॥

ਭਾਵ-ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ਕਰਤਬਯ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਕਰਨਾਂ ਜੋਗ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇ ਕਦੇ ਇਸ ਦੇਸਦੇ ਲੋਗ ਸਾਧੂ ਜੀ ਦੀ ਆਖੀ ਮੰਨਕੇ ਅਜੇ ਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਨ ਤਾਂ ਸੱਤਯ ਕਰਕੇ ਜਾਨਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਗ ਅਜੇਹੇ ਬਿਪਦਾ ਵਿੱਚ ਪਕੜੇ ਜਾਨ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਹੱਦੋ ਹਸਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਰ ਦੁਨੀਆਵੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਭੀ ਨ ਰਹੇ, ਜਿਸਦਾ ਨਮੂਨਾ ਇਹ ਹੈ॥ ਯਥਾ:

ਏਕ ਪੈਹਰ ਰਾਤ ਜਬ ਰਹੈ ਤਬ ਸਭ ਮਨੁੱਖ ਉਠੈਂ ਉਠਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਧਰਮ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੈਂ ਕੇ ਯਹ-ਯਹ ਧਰਮ ਕੀ ਬਾਤ ਹਮਕੋ ਕਰਨੀ ਹੋਗੀ, ਤਥਾ ਯਹ-ਯਹ ਅਰਥ ਨਾਮ ਬਿਵਹਾਰ ਕੀ ਬਾਤ ਅਵਸਯ ਕਰਨਾ ਹੋਗਾ। ਉਸ ਧਰਮ ਔਰ ਅਰਥ ਕੇ ਆਚਰਣ ਮੇਂ ਵਿਚਾਰਨ ਕਰੈ ਕਿ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਥੋੜਾ ਹੋਯ ਅਰ ਵੁਹ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਯ, ਔਰ ਜੋ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਰੋਗਾਦਿ ਕਲੇਸ਼ ਹੋ ਉਨਕਾ ਔਖਧਾਦਿ ਪੱਥ ਅਰ ਨਦਾਨ ਕਾ ਇਸ ਸੇ ਯਹ ਰੋਗ ਭਯਾ ਹੈ, ਇਨ ਸਭ ਕੋ ਵਿਚਾਰੇ ਵਿਚਰ ਕੇ ਉਸਕੇ ਨਿਵਾਰਨ ਕਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੈ, ਫਿਰ ਦੇਵ ਤਰਪਣ ਨਾਮ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੈ ਅਰ ਉਠਕੇ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਆਦਿ ਤਿਆਗ ਕਰੈ ਹਸਤਪਾਦ ਕਾ ਪ੍ਰਛਾਲਨ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਜੋ ਬ੍ਰਿਛ ਦੂਧ ਵਾਲੇ ਹੋਵੇ ਉਨਸੇ ਦੰਤਧਾਵਨ ਕਰੈ, ਅਥਵਾ ਖੈਰ ਕੇ ਚੂਰਣ ਵਾ ਸੁਘਨੀ ਸੇ ਯੁਕਤ ਕਰਕੇ ਦੰਤਧਾਵਨ ਸੇ ਦਾਂਤੋ ਕੋ ਮਲੈ ਔਰ ਸਨਾਨ ਕਰੈ, ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਸੇ ਪੈਹਲੇ ਏਕ ਵਾ ਦੋ ਕੋਸ ਭਰਮਨ ਕਰੈ, ਏਕਾਂਤ ਮੈਂ ਜਾਕੇ ਸੰਧਯੋ ਪਾਸਨ ਜੈਸਾ ਕੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਕਰੈ॥

ਸੂਰਯ ਉਦੇ ਕੇ ਪੀਛੇ ਘਰਮੇਂ ਆਕੇ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਜੈਸਾ ਜਿਸ ਵਰਣ ਕਾ ਵਯਵਹਾਰ ਪੂਰਬਕ ਲਿਖਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਕਰੈ, ਜਬ ਤਕ ਪੈਹਰ ਦਿਨ ਚੜੈ ਤਬ ਤਕ, ਦੂਸਰੇ ਪੈਹਰ ਕੇ ਅਰੰਭ ਮੇਂ ਤਰਪਣ ਬਲਿ ਵੈਸਯਵੇਦ ਔਰ ਅਤਿਥੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰੈ, ਤਬ ਜੋ ਜਿਸਕਾ ਬਯਵਹਾਰ ਹੈ ਉਸ ਬਯਵਹਾਰ ਕੋ ਯਥਾ ਵਤ ਕਰੈ॥

ਪੁਨ: ਜਬ ਚਾਰ ਵਾ ਪਾਂਚ ਘੜੀ ਦਿਨ ਰਹੈ ਤਬ ਸਭ ਕਾਰਯੋਂ ਕੋ ਛੋਡ ਕੇ ਭੋਜਨ ਕੇ ਲੀਏ ਜਾਵੈ, ਪਹਲੇ ਸੋਚ ਸਨਾਨਾਦਿਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰੈ, ਤਦ ਨੰਤ੍ਰ ਬਲਿਵੈਸ ਦੇਵੈ, ਫਿਰ ਅਤਿਥੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਕਰੈ, ਭੋਜਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਭੀ ਸੰਧਯੋਪਾਨ ਕੇ ਵਾਸਤੇ (ਏਕਾਂਤ) ਮੇਂ ਚਲਾ ਜਾਯ, ਸੰਧਯੋਪਾਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਅਪਨੇ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਆ ਕੇ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਕਰੈ, ਜਬ ਜਬ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਕਰੈ ਤਬ-ਤਬ ਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਕਰੈ, ਫਿਰ ਜੋ ਜਿਸਕਾ ਬ੍ਵਹਾਰ ਹੋ ਉਸਕੋ ਕਰ, ਅਥਵਾ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰੈ ਨਦਾਨ ਏਕ ਪਹਰ ਰਾਤ ਤਕ ਬਿਵਹਾਰ ਕਰੈ ਫਿਰ ਸੋਵੈ, ਦੋ ਪਹਰ ਅਥਵਾ ਡੇਢ ਪਹਰ ਤਕ ਫਿਰ ਉੱਠਕੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਨਿਤਯ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰੈ॥

ਮਧਯ ਰਾਤ੍ਰ ਕੇ ਮਧਯ ਦੋ ਪਹਰ ਮੈ ਜਬ ਜਬ ਬੀਰਯਦਾਨ ਕਰੈ ਉਸਕੇ ਪੀਛੇ ਕੁਛਕ ਠਹਰ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਸਨਾਨ ਕਰੈਂ ਪੀਛੇ

ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸੱਜਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਥਕ-ਪ੍ਰਥਕ ਜਾਕੇ ਸੋਵੈ, ਜੋ ਸਨਾਨ ਨ ਕਰੇਂਗੇ ਤੋਂ ਉਨਕੇ ਸਰੀਰ ਮੇਂ ਰੋਗ ਹੋ ਜਾਯੇਂਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸੇ ਵੱਡੀ ਉਸ਼ਣਤਾ ਹੋਤੀ ਹੈ॥ ਆਦਿ

ਦੋਹਰਾ-ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਤਾਇਆ ਸਾਧੂ ਜੀ ਸਭ ਹੇਤ॥
ਏਹੋ ਕਰਦੇ ਰਹਨ ਜੇ ਬੀਜੇ ਕੋਇ ਨ ਖੇਤ॥੬॥
ਸੰਝ ਸਵੇਰੇ ਹੋਵਸਨ ਸਭੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ॥
ਵਿੱਚ ਦੁਪੈਹਰੇ ਬੈਠਕੇ ਵੇਹਲੇ ਲੈਨ ਅਨੰਦ॥੭॥
ਰਾਤ ਗੁਵਾਉਨ ਜਾਗਕੇ ਸੰਧਯਾ ਸੰਝ ਸਵੇਰ।
ਸਿਰਫ ਦੁਪਹਰਾ ਰਹ ਗਿਆ ਕੰਮ ਕਾਜ ਨੂੰ ਫੇਰ॥੮॥

ਭਾਵ-ਜੋ ਰੀਤੀ ਸਾਧੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਰਨੀ ਅਵਸਯ ਕਰਤਬਯ ਦੱਸੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇਹੀ ਕਠਨ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਜੇਹਲਖਾਨੇ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਨਾਲੋਂ ਭੀ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਅਰ ਜੋ ਇਸ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਭਾਵੇ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਧਨੀ ਕਯੋਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ 2 ਹੀ ਨਿਰਧਨ ਹੋ ਕੇ ਨਿਰਾ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੰਨਨ ਜੋਗਾ ਹੀ ਰਹ ਜਾਏਗਾ।

ਪੈਹਲੇ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਹਰ ਰਾਤ ਰੈਂਹਦੀ ਜਾਗਨਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਰਖ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਹੀ ਸੌਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਜਦ ਪੁਰਖ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਸਦੀ ਵਿਰਤੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦੇ ਦੋਖ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਘਰ ਬਿਪ੍ਰਜੈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸਤੇ ਉਹ ਧਰਮ ਅਧਰਮ ਅਤੇ ਲਾਭ ਹਾਨੀ ਨੂੰ ਸੋਚਨ ਦੇ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੁਭਾਵਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ ਕੇ ਪੈਹਲੇ ਸਵੇਰੇ ਜਾਗਕੇ ਸੋਚ ਸਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰੇ, ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਜੰਗਲ ਆਦਿਕ ਨਾ ਜਾਏ ਉਤਨਾਂ ਚਿਰ ਤਬੀਯਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਰ ਜਿਤਨਾਂ ਚਿਰ ਚਿੱਤ ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ ਉਤਨਾਂ ਚਿਰ ਧਰਮਾ-ਧਰਮ ਅਰ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਲਾਭ ਹਾਨੀ ਵਿਚਾਰਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹੈ॥

ਇਸਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪੈਹਰ ਰਾਤ ਰੈਂਹਦੀ ਹੀ ਰੋਗ ਦਾ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਰ ਉਸਦੇ ਨਦਾਨ ਦਾ ਸੋਚਨਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਨਾ ਹਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹਕੀਮ ਯਾ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੋਗ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਨਦਾਨ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਠਦੇ ਸਾਰ ਪਹਰ ਰਾਤ ਦੇ ਤੜਕੇ ਅਜੇਹਾ ਤੰਦਨ ਤਾਣਾ ਫੈਲਾਉਨਾਂ ਇਕ ਖਯਾਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਵਰਤਾਊ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਆਉਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹੈ।

ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਅਜੇਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਨਾ ਆਦਮੀ ਪਾਖਾਨੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਰ ਨਾ ਦਾਤਨ ਕੁਰਲਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਦੇਵ ਤਰਪਣ ਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨੀ ਬਯਾਹ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਾਂਗ ਅਜੋਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਰਪਣ ਅਤੇ ਉਪਾਸਨਾਂ ਸੌਚ ਸਨਾਨਾਦਿਕ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀ ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕਰਨਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋਕੇ ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਦਾਤਨ ਯਾ ਕਿਸੇ ਚੂਰਨ ਅਤੇ ਨਸਵਾਰ ਨਾਲ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਇਹ ਭੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖੇਦ ਦਾਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁੱਧ ਵਾਲਾ ਰੁੱਖ ਸਵਾਇ ਬੋੜ੍ਹ ਥੋਹਰ ਅਤੇ ਅੱਕ ਆਦਿਕ ਤੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤਨਾਂ ਅੱਜ ਤਕ ਕੋਈ ਭੀ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਪਰ ਫਲਾਹੀ ਅਤੇ ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਦਾਤਨਾਂ ਲੋਗ ਕਰਦੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਸਾਧੂ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਰਦੇ ਤੜਕੇ ਦੁੱਧ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡਨ ਚੜ੍ਹਨਾਂ ਇੱਕ ਬਿਪਤਾ ਸਹੇੜਨੀ ਹੈ, ਅਰ ਨਿੱਤ ਐਸਾ ਕਰਨਾ ਭੀ ਕਠਨ ਹੈ॥

ਦੂਸਰਾ ਰਿਹਾ ਚੂਰਨ ਯਾ ਨਸਵਾਰ ਨਾਲ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨਾ ਸੋ ਇਹ ਸਾਧੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਬ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਦੱਸਯਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੂਰਬ ਦੇ ਲੋਗਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਅਜੇਹੇ ਖਰਾਬ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੇਖਨ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੂਰਣਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸੂੜੇ ਕਾਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਮੂੰਹ ਖੋਲਨ ਤੇ ਡਾਇਣਾਂ ਵਾਂਗ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਤੇ ਇਹ ਰੀਤੀ ਭੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਅੱਗੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਨ ਤੇ ਪੈਹਲੇ ਇੱਕ ਦੋ ਕੋਹ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਭਰਮਨ ਕਰਨਾ ਅਰ ਫਿਰ ਏਕਾਂਤ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾਂ ਕਰਨੀ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਥਨ ਤੇ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਭਰਮਨ ਕਰਨ ਜਾਏਗਾ ਤਦ ਗਰਮੀ ਅਰ ਘੱਟੇ ਦੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅਰ ਜਿਤਨਾਂ ਚਿਰ ਫਿਰ ਮੁੜਕੇ ਸਨਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਉਤਨਾਂ ਚਿਰ ਉਸਦਾ ਆਤਮਾਂ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੂਸਰਾ ਭਰਮਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਘਰ ਆਉਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾਂ ਲਈ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਜਾਨਾਂ ਇੱਕ

ਬਾਕੀ ਸਫਾ 16 'ਤੇ

ਲੜੀਵਾਰ
ਕਿਸ਼ਤ 23

ਨਿੱਕੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਾਕੇ

ਲੇਖਕ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ: ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ
98141-57137

92 ਪੰਨੇ ਤੋਂ

ਦੋਹਰਾ

ਨਾਕਾ ਬੰਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਰਸਦ ਹੋ ਗਈ ਬੰਦ।
ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘਿਰ ਗਏ, ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੀ ਅਨੰਦ।

ਕੋਰੜਾ ਛੰਦ

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੁਰੰਗਾ ਭਾਵੇਂ ਬੈਠਾ ਦੂਰ ਸੀ।
ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਘੂਰ ਉੱਤੇ ਘੂਰ ਸੀ।
ਲਿਖ ਲਿਖ ਚਿੱਠੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾੜਦਾ।
ਦੱਖਣ 'ਚ ਬੈਠਾ ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜਦਾ।
ਸੂਬੇ ਅੱਗੇ ਕੋਹੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਦੇ।
ਕਿਉਂ ਨੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਉਜਾੜਦੇ?
ਕਿੱਥੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੋਟਲਾ ਮਲੇਰ ਹੈ।
ਸੂਬਾ ਮੁਲਤਾਨ ਚੜ੍ਹ ਆਯਾ ਸ਼ੇਰ ਹੈ।
ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਆਦਿ ਲੈ ਕਸੂਰ ਵੀ।
ਘੇਰੇ ਲਈ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ।
ਸਤ ਮਾਹ ਤਕ ਰਿਹਾ ਘੇਰਾ ਘੱਤਿਆ।
ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਸਾ ਨਾ ਪਰੱਤਿਆ।
ਇੰਚ ਨਾ ਇਰਾਦੇ ਅਪਾਣੇ ਤੋਂ ਹੱਲੇ ਨੀ।
ਕਈ ਵੇਰ ਰਾਜਿਆਂ ਵਕੀਲ ਘੱਲੇ ਨੀ।
ਸਤ ਮਾਹ ਘੇਰਾ ਤੇ ਮਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਾ।
ਐਡਾ ਦੁੱਖ ਕੋਈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਝੱਲ ਨਾ।
ਵੱਡੇ ਜਰਨੈਲ ਘੇਰਿਆਂ 'ਚ ਘਿਰ ਕੇ।
ਸਾਬਤ ਰਹੇ ਨਾ ਰਹੇ ਅੰਤ ਗਿਰ ਕੇ।
ਰਾਣਾ ਪਰਤਾਪ[12] ਨੇ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਇ ਕੇ।
ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਰੋਇ ਕੇ।
ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਨਾ ਰਤਾ ਵੀ ਡੋਲ੍ਹਿਆ।
ਜਦੋਂ ਮੌਕਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕੜੱਕ ਬੋਲਿਆ।
ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਨਿਖੁੱਟਿਆ।
ਫੇਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਟੁੱਟਿਆ।

---

12 ਮਹਾਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜਦ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਤੇ ਲੜਦਾ-ਭਿੜਦਾ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਆ ਗਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਤੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਹੱਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਕਰ ਲੈਣੀ ਹੀ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹਾ ਰੁੱਕਾ ਲਿਖਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਚੋੜ ਇਹ ਸੀ, "ਘਬਰਾ ਕੇ ਲਿਖਯਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੀ ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰ ਦੇਵੇ।" ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਜਦ ਖੁਫੀਆ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਕਾਸਦ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੀ ਤਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। (ਦੇਖੋ, ਸਵਾਨਹਿ-ਉਮਰੀ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਸਫਾ 178 ਤੋਂ 181)

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਾਸਤਾ ਦਾ ਇਕ ਲਮਹਾ ਯਾ ਇਕ ਸ੍ਵਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਮਾਯੂਸੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵੇ ਲਿਖੇ, ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਇਕੱਲੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ, ਸ੍ਰੀ ਚਮਕੌਰ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ 40 ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਅਜੇਹਾ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਲਾਂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਕ ਕੱਚੇ ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹੋਏ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਪਰ ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਕਿ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਫੜ ਲਈਏ। ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੂਰਬੀਰ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਦੁੱਤੀ ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਸਨ।

ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਮਾਤਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ।
ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਜ਼ਿੱਦ 'ਤੇ ਖਲੋ ਗਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਨਾ ਫੇਰ ਮੰਨਿਆ।
ਰੰਚਕ ਇਰਾਦਾ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਭੰਨਿਆ।
ਫੌਜਦਾਰ ਕੋਹੀ ਸਾਰੇ ਦਗੇ ਬਾਜ਼ ਹੈ।
ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲਿਹਾਜ਼ ਹੈ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਦ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਣਾ।
ਆਪਣੇ ਹੀ ਹੱਥੀਂ ਆਪ ਮਹੁਰਾ ਚੱਖਣਾ।
ਏਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੱਤੀ ਨਾ ਯਕੀਨ ਹੈ।
ਕੋਹੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਧਰਮ ਦੀਨ ਹੈ।
ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤੇ ਕਮਾਂਦੇ ਹੋਰ ਹੈ।
ਤੁਰਕੜੇ ਤੁਰਕ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਚੋਰ ਹੈ।
ਮੰਨੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਮਾਤ ਹੈ।
ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਕੀ-ਪੱਕੀ ਇੱਕੋ ਬਾਤ ਹੈ।
ਮਾਤਾ ਹਾਰ ਥੱਕੇ ਨਾ ਸੁਣੀ ਹੈ ਸਿੱਖਯਾ।
ਤੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖਯਾ।
ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਿੰਘ ਪੂਰੇ ਜੋ ਸਿਦਕ ਵਾਨ ਸੇ।
ਨੰਗ ਭੁੱਖ ਵਿੱਚ ਜੋ ਘੁਮਾਂਦੇ ਜਾਨ ਸੇ।
ਕਿਵੇਂ ਅੱਡ ਹੋਵੇ ਯਾਰੋ ਮੱਛੀ ਨੀਰ ਤੋਂ।
ਰੂਹ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਜਾਣ ਲੋ ਸਰੀਰ ਤੋਂ।
ਡਿੱਗੇ ਨਾ ਓ ਡੋਲ ਰਹੇ ਭੌਰ ਫੁੱਲ 'ਤੇ।
ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ।
ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਭੇਦ ਭਿੰਨ ਹੈ।
ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਹੀ ਅਨਿੰਨ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ

ਇਕ ਦਿਨ ਭੇਜੇ ਪਾਮਰਾਂ ਪੰਮੇ ਆਦਿ ਵਕੀਲ।
ਖਾਧੀ ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਠਾਕਰ ਦੇਵੀ ਹੀਲ।

ਕੋਰੜਾ ਛੰਦ

ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਸਮ ਕੁਰਾਨ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦੁਆਂਦੇ ਹਾਂ।
ਛੱਡ ਦੋ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਗੁਰੂ ਆਪ ਜੀ।
ਪੱਕਾ ਜਾਣੋ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਹੈ ਮਿਲਾਪ ਜੀ।
ਕਰ ਲੌ ਯਕੀਨ ਗੁਰੂ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਦਾ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣੋਂ ਸੁਨੇਹੇ ਘੱਲਦਾ।
ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖੌਣ ਵਾਸਤੇ।
ਲਏ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ ਵਾਸਤੇ।
ਕਿਹਾ ਸਾਡੀ ਮੰਨ ਲਓ ਇਕ ਗੱਲ ਜੇ।
ਪੰਜ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਬੈਲ ਦੇਓ ਘੱਲ ਜੇ।
ਭਾਰ ਬਰਦਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਨੇ ਚਾਹੀਦੇ
ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੇਖੀਏ ਸੁਗੰਦ ਸ਼ਾਹੀ ਦੇ।
ਸਣੇ ਬਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬੈਲ ਪੁੱਜਿਆ।
ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਹੈ ਰੁੱਝਿਆ।
ਸੱਦ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਨੂੰ ਆਸਾ ਦੱਸਿਆ।
... . ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਨੱਸਿਆ।
ਬੈਠ ਮਹੀ ਊਠ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਚੰਮੜੇ।
ਬੁਰਦ-ਪੋਸ਼ ਟੁੱਟੇ ਜੀਨ ਜੋ ਨਿਕੰਮੜੇ।
ਟੁੱਟੇ ਫੁੱਟੇ ਭਾਂਡੇ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਪੜੇ।
ਠੀਕਰੇ ਤੇ ਛਿੱਤਰ ਤਮਾਮ ਅੱਪੜੇ।
ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿੱਦ ਡੰਗਰਾਂ ਦੇ ਹੱਡ ਵੀ।
ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗੱਡ ਮੱਡ ਜੀ।
ਗੰਦੀ ਮੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਗੂਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰ ਕੇ।
ਸੀਤੀਆਂ ਸੁਆਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ।
ਲੱਦਿਆਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
ਸ਼ੋਹਰਾ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ।
ਕੋਤਵਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ।
ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਛਮੋਂ ਦਾਸ ਦੇ ਕਸੂਰ ਨੂੰ।
ਬਰਛਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਖੂਹੇ ਉੱਤੇ ਜਾਓ ਜੀ।
ਜਿੰਨਾ ਤੇਲ ਚਾਹੋ ਕੱਢ ਕੇ ਲਿਆਓ ਜੀ।
ਅੱਧੇ ਵਿੱਚ ਤੇਲ ਅੱਧੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਜੇ।
ਦਿੱਤੀ ਪਰਕਾਸ਼ ਦਸਮੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਜੇ।
ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਬੈਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣੀਆਂ।
ਬੌਲਦਾਂ 'ਤੇ ਲੱਦੀਆਂ ਸੁਆਰ ਗੂਣੀਆਂ।
ਸਿੰਗਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਦੋ ਨੇ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ।
ਘੋਰ ਘੁੱਪ ਰਾਤਾਂ ਸੀ ਮਹਾਨ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ।
ਜਰੀਦਾਰ ਟੋਟੇ ਸੋਹਣੇ ਖੀਨ ਖਾਪ ਦੇ।

ਗੂਣਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਐਨ ਪੂਰੇ ਮਾਪ ਦੇ।
ਤੋਰਿਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਅੱਗੇ ਅੰਵ ਦੱਸਿਆ।
ਲੁੱਟਣੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਦਲ ਆਯਾ ਨੱਸਿਆ।
ਹੋਏ ਨੰਗੇ ਭੁੱਖਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮਾਂਹ ਜੇ।
ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੋਊਗਾ ਨਿਬਾਹ ਜੇ।
ਲੱਖਾਂ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਅਨੰਤ ਮਾਲ ਜੇ।
ਜੀਦ੍ਹੇ ਹੱਥ ਆਊ ਹੱਥ ਕਰੂ ਲਾਲ ਜੇ।
ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਫੌਜ ਅੰਵ ਸੋਚ ਕੇ।
ਟੁੱਟੀ ਟਾਂਡੇ ਉੱਤੇ ਯਾਰੋ ਲੋਚ ਕੇ।
ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਮਲੋ ਧਿੰਗੀ ਖੋਹੰਦਾ।
ਮੁੱਠ ਭੇੜ ਹੋਈ ਕੋਈ ਮਾਰ ਕੋਹੰਦਾ।
ਸ਼ੋਰ ਮੱਚ ਗਿਆ ਕੋਈ ਕਟਾ ਵੱਢ ਜੇ।
ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਗੋਲੇ ਤੋਪ ਛੱਡ ਜੇ।
ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਰੁਲਾਏ ਖਾਕ ਜੇ।
ਬੁਰੀ ਮੌਤ ਮਰੇ ਲਾਲਚੀ ਨਪਾਕ ਜੇ।
ਜਿੰਦੇ ਜੇੜੇ ਰਹੇ ਚੁੱਕ ਲੈਗੇ ਗੂਣੀਆਂ।
ਕੈਂਦੇ ਹੱਥ ਆਈਆਂ ਦੌਲਤਾਂ ਨੇ ਦੂਣੀਆਂ।
ਡੇਰਿਆਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਮਾਲ ਰੱਖ ਸੋ ਗਏ।
ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋਏ ਹਾਂ ਅਨੰਦ ਹੋ ਗਏ।
ਪਾਠ ਤੇ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ।
ਫੇਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਮਾਯਾ ਢੇਰ ਨੂੰ।
ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਜਗੇ।
ਹੋ ਗਏ ਸ਼ਰਮ ਸਾਰ ਪਾਪੀ ਲੱਜਗੇ।
ਦੀਨ ਵੀ ਗਵਾਯਾ ਦੂਨੀ ਹੱਥ ਆਈ ਨਾ।
ਛੱਡਯਾ ਧਰਮ ਮਾਯਾ ਵੱਥ ਪਾਈਂ ਨਾ।
ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਏ ਨੇ ਨਪਾਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ।
ਏਵੇਂ ਹਾਰ ਬੈਠੇ ਦੀਨ ਵੀ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੂੰ।
ਧਿੱਕ ਧਿੱਕ ਧਿੱਕ ਸਾਨੂੰ ਧਿੱਕ ਧਿੱਕ ਹੈ।
ਝੂਠ ਬੋਲ ਪਾਈ ਏਵੇਂ ਵਾਧੂ ਫਿੱਕ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ

ਸਰਬ ਖਾਲਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੱਠੇ ਕਰ ਇਕ ਥਾਨ।
ਸ੍ਰੀ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਨ।

ਕੋਰੜਾ ਛੰਦ

ਦੇਖਿਆ ਧਰਮ ਦੀਨ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਦਾ।
ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਇਆ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਮੌਜ ਦਾ।
ਤੁਰਕ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਹੈਂ ਪਰਖ ਹੋ ਗਏ।
ਲੁੱਟ ਮਾਲ ਦੌਲਤਾਂ ਹਰਖ ਹੋ ਗਏ।
ਕੀਤਾ ਹੈ ਭਰੋਸਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ।
ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਤੰਗ ਹੋਣਾ ਸੀਗਾ ਰੁੱਝ ਕੇ।
ਦੇਖਿਆ ਨਮੂਨਾ ਹੈ ਪਤੀਜ ਆ ਗਿਆ।
ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸੰਭਲ ਜਾਓ ਕੀ ਵਿਹਾ ਗਿਆ।
ਕੱਚਿਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੱਚੀ ਹੈ।
ਮੋਮਨਾਂ ਦੀ ਮੀਸਣੀ ਨਾ ਚਾਲ ਸੱਚੀ ਹੈ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਰੋਸੇ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਬਾਵਲੇ।
ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸੀਗੇ ਉਤਾਵਲੇ।
ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਕੱਟ ਲੈਣੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਜੇ।
ਫੇਰ ਫਤੇ ਹੋਵੇ ਸਾਡੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜੇ।
ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਦੋਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਹੱਥ ਹੈ।
ਪਾਈ ਹੋਈ ਸਾਡੇ ਓਸੇ ਨੱਕ ਨੱਥ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਨਾ ਅਜ਼ਾਦ, ਓਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈਂ।
ਓਸੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖਣਾ ਬਣੇ ਯਕੀਨ ਹੈਂ।
ਦਿੱਤਾ ਉਪਦੇਸ਼, ਕਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖ, ਮਾਤ ਜੀ।
ਸੁਣੋ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਾਡੀ ਸੱਚੀ ਬਾਤ ਜੀ।
ਭੁੱਖ ਦੁੱਖੋਂ ਜਾਨ ਚੱਲੀ ਤੇ ਪਿਆਸੇ ਹਾਂ।
ਕੋਈ ਨਾ ਟਿਕਾਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਰਾਸੇ ਹਾਂ।
ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਜਾਣਾ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਹੈ।
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨਾ ਕੋਈ ਬਿੱਧ ਹੈ।
ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਾਯਾ ਡਾਢਾ ਦਿਲੋਂ ਜ਼ੋਰ ਹੈ।
ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਚੱਲੋ ਨਾ ਉਪਾਓ ਹੋਰ ਹੈ।

ਦੋਹਰਾ

ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੋਡਣੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਨਾਹੀ ਕਿਸ਼ ਭਾਂਤ।
ਪ੍ਰਭ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਰਹੋ ਕਰੋ ਦਿਲ ਸ਼ਾਂਤ।

ਚਲਦਾ

—0—

ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਸਿਖੀ ਈ ਪੰਜ ਹਰਫ਼ ਕਾਫ਼

ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਟੇਟ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਵਾਰਡੀ
ਹੈਡਮਾਸਟਰ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ)
99155-15436

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁੱਝ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ, ਰੂਪ ਜਾਂ ਦਿੱਖ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਉਸਾਰੇ ਹੋਏ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਮਾਰਤ ਤੇ ਕਰਾਸ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇ ਉਸ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਿਰਜਾ ਘਰ ਹੈ। ਮਸਜਿਦ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬਣਤਰ ਹੈ। ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੂਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਹਰ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਪਹਿਚਾਣ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਜਾਂ ਮਿਲਟਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਾਂ ਸਟਾਰ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਫਸਰ ਦਾ ਰੈਂਕ ਕੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਲਿਬਾਸ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਘਸਾ ਕੇ ਮੁੰਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੈਨੀ ਹੈ। ਗੇਰੂਏ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜਟਾਵਾਂ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਖੱਪਰ, ਮੋਢੇ ਉਤੇ ਝੋਲਾ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚਿਮਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹਰ ਸਪ੍ਰੰਦਾ ਦੇ ਆਪਣੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਈਸਾਈ ਗਲ ਵਿੱਚ ਕਰਾਸ ਲਟਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੇਸ ਅਤੇ ਦਸਤਾਰ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਉਪਰ ਚਿੰਨ੍ਹਾ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਦਿਖਾਵੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਸੀ।

ਸੰਨ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ 30 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਪੂੰਰਨਤਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜੋ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦਿਨ ਲਿਆਂਦੀ ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਚਰਨ ਪਾਹੁਲ ਨੂੰ ਵੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਸਿੱਖੀ ਈ ਪੰਜ ਹਰਫ਼ ਕਾਫ਼।
ਹਰ ਗਿਜ਼ ਨਾ ਬਾਸਿਦ ਈ ਪੰਜ ਮੁਆਫ

ਇਹ ਪੰਜ ਕਾਫ਼ (ਕੱਕੇ) ਕਿਹੜੇ ਹਨ? ਇਸਦਾ ਜੁਆਬ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਕੜਾ ਕਾਰਦੋ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਬਿਦਾਂ।
ਬਿਨਾ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜੁਮਲਾ ਨਿਸ਼ਾਂ।

ਕੜਾ, ਕਿਰਪਾਨ, ਕਛਿੱਹਰਾ, ਕੰਘਾ ਤੇ ਕੇਸ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਰਹੱਸ ਤੇ ਰਮਜ਼ ਹੈ।

ਕੇਸ : ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੋਹਫਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ

ਨਾਲ ਨਾਲ ਜਿਵੇਂ ਸਰੀਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੁੱਝ ਭੁਲੜ ਵੀਰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਨੌਜੁਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਣੀ ਤਨ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਔਖੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਮਨ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਨਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ, ਸਦਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ, ਸੱਚ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਸੱਚ ਵੇਖਣਾ, ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਪਰਪੱਕ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਰ ਲਈ ਬੀਜ ਪਾਉਣਾ ਨਿਹਾਇਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਉਥੇ ਫਸਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਵਾੜ ਲਾਉਣੀ ਵੀ ਕੋਈ ਘੱਟ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਖਾਲਸੇ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਜਿੱਥੇ ਅਤਿ ਜਰੂਰੀ ਹਨ ਉਥੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਰੂਪੀ ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਾੜ ਹੈ, ਲਗਾਉਣੀ ਵੀ ਅਤਿਅੰਤ ਜਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਆਰਾ ਸਰੂਪ ਨਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਵੀ ਹੋਰਨਾਂ ਮੱਤਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅਸਲੀ ਮੱਤ ਦਾ ਥਾਂ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭਣਾ। ਜੇ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਹੋਰਨਾਂ ਮੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਣ ਸਾਡਾ ਨਿਆਰਾ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਆਰੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸਥਾਈ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਕੇਸ, ਮੇਰੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਸੀਸ ਤੇ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਦਸਤਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਆਰੀ ਤੇ ਨਵੀਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵੀ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਫੌਜ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਵਰਦੀ ਕਰਕੇ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਕੇਸ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਕਰਕੇ ਹੈ।

ਕਈ ਭੁਲੜ ਵੀਰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਵਾਸਤੇ ਕੇਸ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਣ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਚਣੀ ਹੀ ਬੜੀ ਬੇਸਮਝੀ ਤੇ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਬਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡੀ ਅਡਰੀ ਪਛਾਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਿਆਰੇ ਸਰੂਪ ਕੇਸ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸ ਇੱਕ ਐਸੀ ਕਸਵੱਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਕਿਥੇ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਅੱਜ ਜੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਆਈ ਹੈ ਤਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸਾਂ ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਰਤਨਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਦਿਉ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ਤੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਤੂੰ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁਣ ਪਹਿਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਟਵਾਉਣਾ। ਦੂਜਾ ਆਏ ਗਏ ਲੋੜਵੰਦ ਅਥਿਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਤੀਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਇਹਨਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ।

26 ਦਸੰਬਰ 1963 ਦੀ ਘਟਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪਵਿੱਤਰ ਕੇਸ (ਮੂਏ ਮੁਬਾਰਕ) ਜੋ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗਾਇਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਮੁੱਚੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਹਿੱਲ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਕੇਸ ਲੱਭਣ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਅਖੀਰ ਕੁੱਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਭੱਜ ਨੱਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ ਮਹੌਲ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ। ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੋਪਰ ਲਹਾਉਣਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਏ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਆਂਚ ਤੱਕ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ।

ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪੀਰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਰੀਦ ਤੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਪੀਰ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੀਰ ਜੀ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇੱਕ ਕਟਾਰ, ਇੱਕ ਪੋਸ਼ਾਕ, ਇੱਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਤੇ ਅਧੀ ਦਸਤਾਰ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਕੁੱਝ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਪੀਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਘਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਕੇ ਹਟੇ ਹੋ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਕੇਸ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਦਿਉ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਕੰਘਾ : ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭਿਆ ਹੋਇਆ ਕੰਘਾ ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਵਿੱਲੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦੋ ਵੇਲੇ ਭਾਵ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਕੰਘਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਕੰਘਾ ਦੋਨੋ ਵਕਤ ਕਰ ਪਾਗ ਚੁਨਹਿ ਕਰ ਬਾਂਧਈ।

ਕੰਘਾ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਸਿੱਖ ਕੇਸ ਰੱਖ ਕੇ ਜਟਾਧਾਰੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਕੰਘਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਕੜਾ : ਸਾਡੀ ਬਾਂਹ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੜਾ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੜਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵੀਣੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸ਼ੋਭਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਬਾਂਹ ਦੀਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਪਰ ਉਠਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਬਾਂਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਜੜੋਂ ਉਖੇੜ ਸਕਣ ਦਾ ਨਿਰਭੈ ਬਲ ਸੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੜਾ ਗੁਰੂ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਤੋਹਫਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਮਤਿ ਅਸੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਕੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿਦਕਵਾਨਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਡਰਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਨੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਭੈ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੇਦਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਟਲ ਜਾਣਗੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਨੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਲੋਹਾ ਅਤੇ ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ ਦਾਨ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਪਰ ਉਹ ਅਸੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਪੱਕ ਸਨ ਅਤੇ ਵੇਦਵੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਨ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਆਏ। ਮਾਂਹ ਦੀ ਦਾਲ ਦੇ ਵੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਤਲ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਢਾਲ ਕੇ ਕੜੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਦੌੜ ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਕੜੇ ਨੂੰ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੜਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੜਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਉਸੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬੇਈਮਾਨੀ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਲਮ ਫੜ ਕੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰੀਏ ਤਾ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਕੜੇ ਦੀ ਅਹਿਮਤੀਅਤ ਦੀ

ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਕਛਹਿਰਾ : ਮੇਰੇ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਕਛਹਿਰਾ ਜਿਥੇ ਨੰਗੇਜ਼ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਕਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਚਰਣ ਉਚਾ ਦੇ ਸੁੱਚਾ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿਰਦਾਰ ਉਚਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ :

ਅਖੀ ਸੂਤਕੁ ਵੇਖਣਾ ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਪਰ ਧਨ ਰੂਪ (472)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਚਰਣ ਆਦਰਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇਹੋਏ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਦੇਖ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਧੀਆਂ ਜਾਣੈ॥ (ਵਾਰ 29 ਪਉੜੀ 11)

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਵਲੀ, ਯੋਧੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚਰਿੱਤਰ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੰਗੋਟੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡੇਰੇ ਲਾ ਲਏ ਤੇ ਦੂਜੇ ਉਹ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਧੋਤੀਆਂ ਪਹਿਨ ਕੇ ਧੋਤੀ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਢਿੱਲੇ ਤੇ ਬੇਤਰਤੀਬੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਕੁੱਝ ਵੱਖਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਭੱਜਿਆ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ।

ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਔਰਤ ਦਾ ਡੋਲਾ ਆ ਗਿਆ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਓਹੀ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਸੂਲ ਚੇਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਚਾ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਡੇਗਣਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਕੇ ਆਉ ਤੇ ਫਿਰ ਆ ਕੇ ਸ਼ੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰੋ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਪੁੰਨ ਸਿੰਘਣ ਬੂਝੇ ਗੁਣਖਾਣੀ। ਸਗਲ ਤੁਰਕ ਭੁਗਵਹਿਂ ਹਿੰਦਵਾਨੀ।

ਸਿੱਖ ਬਦਲਾ ਲੈ ਭਲਾ ਜਣਾਵੈ। ਗੁਰੂ ਸ਼ਾਸਤਰ ਕਿਉ ਵਰਜ ਹਟਾਵੈ।

ਸੁਣਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲੇ ਤਿਸ ਬੇਰੇ। ਹਮ ਲੈ ਜਾਣਹੁ ਪੰਥ ਉਚੇਰੇ।

ਨਹ ਅਧੋਗਤ ਬਿਖਹਿ ਪਹੁੰਚਾਵੰਹਿ। ਤਾ ਤੇ ਕਲਮਲ ਕਰਮ ਹਟਾਵੈਂ।

ਇਸੇ ਹੁਕਮ ਸਦਕਾ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣ ਨੂੰ ਸਿਖਰਾਂ ਤੇ ਛੂਹਿਆ। ਕੱਟੜ ਤੇ ਜਨੂੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਗ (ਕੁੱਤਾ) ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦਾ ਸੀ, ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਉਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਵੇਖ ਕੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ :

ਇਹ ਸਗ ਕਿਸੇ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਉਤੇ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਔਰਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਉਮਰ ਦੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਢੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਔਰਤ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਗੱਟੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਗ ਨਹੀਂ ਸ਼ੇਰ ਹਨ।

ਸੋ ਇਹ ਕਛਿਹਰਾ ਜਿੱਥੇ ਸਾਡੀ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਚਰਿੱਤਰ ਉਚਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵੀ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਰਪਾਨ : ਕਿਰਪਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗੈਰਤ ਅਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਿਤੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਜਾਂ ਗੈਰਤ ਮਿਟ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚਰਨ ਪਹੁਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰ

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੇ। ਕੇਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕੰਘਾ ਵੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਛਿਹਰਾ ਤੇ ਕੜਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਕਿਰਪਾਨ ਬਾਰੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਸੁਗਾਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬੇਟਾ ! ਇਹ ਦੁਸ਼ਟਦਮਨੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਦੋਖੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਬੱਲ ਨਾਲ ਵਾਹੋ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਧਰਮੀਆਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਗਾਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਹੋਈ ਕਿਰਪਾਨ ਉਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ 700 ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੂਪ ਲੈਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਰੂਸ ਦੀ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸੀ। ਹਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜੋ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ ਉਹ ਸੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਐਸੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਸੁਮੇਲ ਸੀ ਨਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪਰਵਿਰਤੀ ਦਾ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦਾ, ਜੋਗ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੂਰਮਗਤੀ ਦਾ, ਅਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟਦਮਨ ਹੋਣ ਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਖਿਚਦੇ ਹੋਏ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਤਲਵਾਰ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭੈ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੱਸ ਖੱਟਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਸੰਸਾਰਕ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਰਹੇਗਾ। ਧੀਰਜ ਤੇ ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇੱਕ ਦਰਬਾਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਰਪਾਨ ਕੱਢ ਕੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਇਹ ਕਿਰਪਾਨ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਤਾਂ ਪਲਟ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਦੇ ਈਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਜਦੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਵੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਜਬ ਹਮਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਵੋ ਬਣ ਸੁਚੇਤ ਹੁਇ ਸ਼ਸਤਰ ਸਜਾਵੋ।
ਕਮਰਕੱਸਾ ਕਰ ਦਿਓ ਦਿਖਾਈ ਹਮਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇ ਅਧਿਕਾਈ।

ਸੰਨ 1699 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਭਾਵ 1849 ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਸੰਨ 1849 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਂਭਿਆ ਤਾਂ ਸਮੂਹ ਫੌਜੀ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਭੁੰਜੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮਦਾ ਅਤੇ ਬਿਹਬਲ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਭੁੰਜੇ ਰੱਖ ਕੇ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾਨ

ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਬੜੇ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਲਈ ਹੋਈ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਹੱਥੋਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੰਗਰੇਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਬਦਬਾ ਹੋਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਰਮਜ਼ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲੱਗ ਗਈ। ਪਰੰਤੂ ਕਿਰਪਾਨ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਜ਼ਾਦ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਉਸ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਕਿਰਪਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹਿੱਤ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਅਖੀਰ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਹੈ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਇਤਿਹਾਸ। ਜੇਕਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਰਹੱਸ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਵਰਦੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਅਦੁੱਤੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵੱਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕੱਛ, ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕਿਰਪਾਨ,
ਕੜਾ ਔਰ ਜੋ ਕਰੋ ਬਖਾਨ।
ਇਹ ਕੱਕੇ ਪੰਜ ਤੁਮ ਜਾਣੋ।
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਤੁਮ ਸਭ ਮਾਨੋਂ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬਿਖੜੇ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਕਕਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੇਂ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਕਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

—0—

ਸਫਾ 7 ਦਾ ਬਾਕੀ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਫਤ ਸਮਾ ਗੁਵਾਉਨੇ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਦਾ॥

ਇਸਦੀ ਜਗਾ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਸਾਧੂ ਜੀ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇ ਦੇ ਕਿ ਪੈਹਰ ਰਾਤ ਰੈਂਹਦੀ ਪੁਰਖ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਕੋਹ ਦੋ ਕੋਹ ਭਰਮਨ ਕਰੇ ਓਥੇ ਹੀ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰਾਦਿਕ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਿਖਤੇ ਦਾਤਨ ਤੋੜਕੇ ਜੰਗਲੀ ਤਾਲਾਯ ਯਾ ਨਦੀ ਕਨਾਰੇ ਆਕੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੋਏ ਅਰ ਦਾਤਨ ਕਰਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇ ਫਿਰ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਸੰਧਯਾ ਉਪਾਸਨਾਂ ਜੋ ਨਿਤਨੇਮ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਰੇ, ਉਥੋਂ ਇਹ ਕ੍ਰਿਯਾ ਪੂਰਨ ਕਰਕੇ ਘਰ ਆਵੇ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਅਗਨੀ ਹੋਤ੍ਰ ਕਰੇ , ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪੈਹਰ ਦਿਨ ਤੱਕ ਸਮਾਂ ਖਰਚ ਕਰੇ॥

ਜਦ ਦਿਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੈਹਰ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇ ਤਦ ਬਲਿਵੈਸ ਆਦਿਕ ਵਿਧੀ ਪੂਰਬਕ ਪੂਰਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਤਿਥੀ ਸੇਵਾ ਆਦਿਕ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਭੋਜਨ ਕਰੇ, ਉਸ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅਪਨਾਂ ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਬਿਵਹਾਰ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਕਰੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਈ ਡੇਢ ਪੈਹਰ ਦਿਨ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਯਾਰਾਂ ਬਜੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੈ॥

ਇਸ ਤੇ ਜਦ ਵਿਚਾਰਕੇ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ ਤਦ ਏਹੋ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕੇ ਇਤਨੇ ਦਿਨ ਚੜੇ ਆਦਮੀ ਕੋਈ ਭੀ ਅਪਨਾਂ ਬਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਹਿਲੇ ਖੇਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਤਾਂ ਇਸਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਜੁਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਵਿੱਦਯਾਰਥੀਆਂ ਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਨਾ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਨੇ ਗਯਾਰਾਂ ਬਜੇ ਤੱਕ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬੰਦ ਰੱਖਕੇ ਫਿਰ ਦੁਪਹਿਰ ਵਿੱਚ ਖਟਨਾਂ ਹੀ ਕਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਸਾਫ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਜੇਹੀ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਭਾਵਾਂ ਕਰ ਸਕਨਗੇ, ਅਰ ਜੋ ਕਰਨਗੇ ਭੀ ਸੋ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਅਰ ਜੋ ਨਿੱਤ ਦੀ ਆਦਤ ਪਕਨ ਕਰਕੇ ਬੀਮਾਰ ਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਕੰਗਾਲ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਨਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੌਦਾ ਸੂਤ ਅਰ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵੇਰ ਵੇਲਾ ਹੀ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸ ਵਜੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਵਾਲਯਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀ ਨਿਤ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਹੀ ਲਗਯਾ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਧੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਯ ਵਿਭਾਗ ਅੱਛੇ ਢੰਗ ਪਰ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ॥

—0—

(ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰਿਐ

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲੀ
7696357646

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਥਾਹ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਨਿਮਰਤਾ, ਧੀਰਜ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਦੁਖੀਆਂ ਦਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਵਾਲੇ , ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤੀ, ਤੇਗ ਦੇ ਧਨੀ, ਧਰਮ ਰੱਖਿਅਕ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬੋਲ ਲਿਖੇ ਹਨ:

"ਅਤਿ ਨਿਮ੍ਰ ਭੂਤ ਬੀਰ ਗਤ ਦਿਆਲ। ਰਾਜ ਬੇਖ ਵੈਰਾਗ ਬਿਸਾਲ॥

ਹਿਰਦੇ ਧੁਨ ਸਭ ਜਗ ਬਿਉਹਾਰ। ਸਹਜ ਸਮਾਧ ਇਕ ਲਿਵਤਾਰ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਲੱਛਣ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ, "ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਾ ਵਾਰਸ ਹੋਵੇਗਾ।" ਐਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਅਪਰੈਲ 1621 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ, ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਗੁਰੂ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਸੀ। ਆਪ, ਆਪਣੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਅਣੀ ਰਾਇ ਜੀ, ਸੂਰਜ ਮੱਲ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਰਾਏ ਜੀ ਅਤੇ ਇਕ ਭੈਣ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਜੀ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅੱਖਰੀ ਵਿਦਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦਿਆ ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਪ ਘੋੜ ਸਵਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਆਪ ਜੀ ਤਕਰੀਬਨ 9 ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਨ 1630 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਆਪ ਗੁਰੂ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਨ 1632 ਈਸਵੀ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਅਨੁਸਾਰ 1634 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਚੰਦ (ਸੁਭਿਖੀ) ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਨ 1634 ਈਸਵੀ ਜਾਂ 1635 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਜੰਗ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਪੈਂਦੇ ਖਾਂ ਤੇ ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤੇਗ ਦੇ ਬਹੁਤ ਖੂਬ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, "ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਤੇਗ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਵੇਖਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, "ਤੂੰ ਤਿਆਗ ਮੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹੈ।" ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਪੱਕ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਪਲਾਹੀ ਵਿਖੇ ਜਦੋਂ ਮੁਗਲ ਸੈਨਾ ਨੇ ਅਚਨਚੇਤ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਵਿਖਾਈ ਸੀ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲਿਟ. "ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਬਕਾਲੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ, ਸੰਨ 1634-35 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨ 1644 ਈਸਵੀ ਤੱਕ 9-10 ਸਾਲ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਉਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰੰਗਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਨ 1644 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ

ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਨਾਨਾ ਹਰੀਚੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਨੀ ਹਰਦੇਈ ਕੋਲ ਬਕਾਲੇ ਆ ਗਏ। ਇਥੇ ਆਪ ਜੀ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਮਜੀਠੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰੰਗਦੇ ਰਹੇ। ਘਰ ਦੇ ਗੁਜਾਰੇ ਲਈ ਹੱਥੀਂ ਕੀਰਤ ਕਮਾਈ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਜਾਣਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਵਸਤਾਂ ਭੇਂਟ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਆਪ ਇਹ ਵਸਤਾਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ, ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ:

"ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ॥
ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥

ਸੰਨ 1644 ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਸੰਨ 1644 ਈਸਵੀ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ 20-21 ਸਾਲ ਬਕਾਲੇ ਵਿਖੇ ਰਹੇ; ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕੀ ਆਪ ਇਤਨੇ ਸਾਲ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ? ਜੋ ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਹੱਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਹੈ ਆਪ ਜੀ ਮਨ ਨੂੰ ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਚਾੜਣ ਲਈ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜਿਆ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਧਾਤਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ, "ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਸਿਖਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਕਾਲੇ ਤੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੋ ਵਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਸੰਨ 1657 ਈਸਵੀ ਦੇ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨ 1657 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ (ਸਾਲੇ), ਸਾਧੂ ਰਾਮ (ਭਣਵਈਏ), ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਦਾਸ, ਮਨੀ ਦਾਸ, ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ, ਅਲਮਸਤ ਅਤੇ ਦੂਰਗਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ, ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਹਰਿਦੁਆਰ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹ ਮੁਕਤੇਸ਼ਵਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਸੰਨ 1660 ਈਸਵੀ ਦੇ ਮਾਰਚ/ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ ਸੰਨ 1664 ਈ: ਦੇ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਆਪ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ, ਦਿੱਲੀ, ਮਥਰਾ, ਆਗਰਾ, ਪ੍ਰਯਾਗ (ਇਲਾਹਾਬਾਦ), ਬਨਾਰਸ, ਸਸਰਾਮ, ਗਯਾ ਤੇ ਪਟਨਾ ਤੱਕ ਗਏ। ਸੰਨ 1662 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਸਨ। ਸੰਨ 1663 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਪ ਫਿਰ ਬਨਾਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਗਏ। ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸੱਦਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜੇ ਨੇ, ਸੋ ਆਪ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਰਾਜਾ ਮਿਰਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਵਿੱਚ 21 ਮਾਰਚ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਬਕਾਲੇ ਆ ਗਏ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ 30 ਮਾਰਚ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਵਾਰਸ ਬਾਰੇ ਇੰਜ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ: *"ਬਾਬਾ ਬਸਹਿ ਗ੍ਰਾਮ ਬਕਾਲੇ। ਬਨਿ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਸਕਲ ਸਮਾਲੇ"।* ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਸ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲਿਟ. ਨੇ ਇੰਜ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ, "ਲਫਜ਼ ਬਾਬਾ ਸਿੱਖ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਆਮ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਲਫਜ਼ ਕਈ ਵਾਰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਦਾਦਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਹੀ ਲਗਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪੀ ਸੀ (ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)।

ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਕੁ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਮੱਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਚੁੱਕਣਾ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਜਗੀਰਾਂ ਲੈਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਸੋਢੀ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਕਾਲੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਗੱਦੀਆਂ ਲਾ ਲਈਆਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੰਭੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 22 ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਪੁਸਤਕ "ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ, "11 ਅਗਸਤ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਦਰਘਾ ਮੱਲ, ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੀ, ਚਉਪਤਿ ਰਾਇ (ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ), ਜੇਠਾ, ਮਨੀ ਰਾਮ, ਨਾਨੂੰ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਆਦਿ ਬਕਾਲੇ ਪੁੱਜੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜਕੇ ਸੱਦੇ ਭਾਈ ਦਵਾਰਕਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ (ਅੰਸ਼-ਬੰਸ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ) ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗ ਰ

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਰਾਜਸੀ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਕੂਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਸਮ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ, ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਘੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਭੁੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹੇ। ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਰਸਮ ਦਾ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਕਲੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਡੰਮ ਨੂੰ ਠੱਲ ਨਾ ਪੈ ਸਕੀ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਉਲਝਣ ਭਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਇਕ ਸੂਝਵਾਨ ਸਿੱਖ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਭਾਣੇ ਨੇ ਲੱਭਿਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਮਸੰਦ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਧਨਾਢ ਸੀ। ਉਹ 9 ਅਕਤੂਬਰ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਲਾਮ-ਲਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਬਕਾਲੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਰਕਮ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ (ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲਿਟ. ਨੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪੈ ਲਿਖਿਆ) ਗੁਰੂ ਘਰ ਭੇਟ ਕਰਨੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ? ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਯੁਕਤੀ ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸੋਚ ਨਾਲ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਪੁਛੇਗਾ, ਦੋ-ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਹਰੇਕ ਆਪੂੰ ਬਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੰਭੀ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਤਾਂ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਪੂਰੀ ਰਕਮ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਭਾਣਾ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਹੀ ਪਈ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਦਾ-ਪਛਾਂਦਾ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਦੋ ਮੋਹਰਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਜਾਣਕੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਭੇਟਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਖਦੇ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਨਾ ਰੱਖ।" ("ਇਤਿ ਜਿਨਿ ਕਰੀ" ਪੁਸਤਕ, ਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਉਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। ਆਓ ਲੋਕੋ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਉ। "ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਕੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਟੱਲਿਆ ਨਹੀਂ" ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮਹਾਰਾਜ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਛੁੱਪੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਭਟਕ-ਭਟਕੇ ਅਸ਼ਰਧਕ ਹੋ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਘੱਟ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵ੍ਰਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਦਾਨ ਦਿਓ। ਉਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, "ਆਵੋ ਗੁਰਸਿਖੋ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਧਾ। ਜਾ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਗਮ ਅਗਾਧਾ।" ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, "ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ 'ਬਾਬਾ' ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੇ ਨੌਂਵੇਂ ਵਾਰਸ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਲੀ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਕੂੜ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਭੱਜ ਗਿਆ।

ਸਾਰੇ ਨਕਲੀ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪੱਤਰੇ ਵਾਚ ਗਏ ਪਰ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ, ਸ਼ੀਹੇ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਜੋ ਮੱਥੇ ਨੂੰ

ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਵੀ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਲੁੱਟ ਦਾ ਸਮਾਨ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵੱਲ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਧੀਰਮੱਲ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਲੁਟ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਆਦਿ ਬੀੜ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦੇ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਆਦਿ ਬੀੜ ਅਤੇ ਸਮਾਨ ਵੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਗੁਰੂ ਲਾਧੋ ਵਾਲੇ" ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕੁ ਮਹੀਨਾ ਮਗਰੋਂ ਆਪ ਜੀ ਭਾਈ ਦਵਾਰਕਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਭਾਣੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਮਾਝੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਆਪ 22 ਨਵੰਬਰ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਮਨੋਹਰ ਦਾਸ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਰਿ ਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਤ/ਚੜਾਵਿਆਂ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਐਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾੜੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਮਸੰਦ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਥੇ ਠਹਿਰਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਅਕਾਲ ਤੱਖਤ ਦੇ ਉਤਰ ਵੱਲ ਬਣੇ ਥੜ੍ਹੇ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਇਥੇ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਸੰਦਾਂ ਦੇ ਵਾਪਸ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ, ਮਾਈ ਹਰੋ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ, ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲੇ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ ਸੀ: **"ਵੱਲਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੱਲਾ"**।

ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਭਾਣਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੌਕਾ ਤਾੜਕੇ ਮੁੜ ਆਏ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਝਾੜ ਪਾਈ:

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕਾਰਣ ਕਰਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਚਲਿ ਕਰਿ ਆਇ ਕਰਨ ਨਿਹਾਲ।

ਤੁਮ ਬੇਮੁਖ ਹੁਇ ਦੂਰੇ ਘਰਨ ਮੇ। ਨਹਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਨਸਿ ਤਿਸੁ ਛਿਨ ਮੇ।

ਅਬ ਭੀ ਜਾਹੁ ਜਾਚਨਾ ਕਰੋ। ਰਿਦੇ ਦੁਸਟਤਾ ਸਗਰੀ ਹਰੋ।"

ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਧੀਰਮੱਲ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮਸੰਦ ਭੁੱਲ ਬਖਸਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵੱਲੇ ਗਏ, ਪਰ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ: "ਨਹਿ ਮਸੰਦ ਤੁਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਏ। ਤ੍ਰਿਸਨਾਗਨ ਤੇ ਅੰਤਰ ਸੜੀਏ।" ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਸੀ "ਤੁਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਮਸੰਦ (ਸੇਵਾਦਾਰ) ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸੜੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਖਰੀਆਂ-ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹੋਏ ਮਸੰਦ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਵੱਲੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਬਕਾਲੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਬਕਾਲੇ ਤੋਂ ਆਪ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਆਏ, ਇਥੇ ਕੋਹੜੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਖੂਹ ਉੱਤੇ ਵੀ ਗਏ। ਸਹਿੰਸਰੇ, ਘੁੱਕੇ ਵਾਲੀ, ਅਜਨਾਲਾ ਅਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਆਪ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਪੋਹ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੋ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰਘੂਪਤ ਰਾਇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਮੂਲ ਚੰਦ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ f ਪ ° . ਡ ਖੇਮਕਰਨ ਪੁੱਜ ਕੇ, ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਰਘੂਪਤ ਰਾਇ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਇਥੋਂ ਆਪ ਪੱਟੀ ਅਤੇ ਸਰਹਾਲੀ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਚੋਹਲੇ ਹੀਰੇ ਬਾਢੀ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਚੋਲਾ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਕੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵੇਲੇ ਪਹਿਨਿਆ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਕੇ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਫਿਰ ਆਪ ਜੀਰਾ, ਮੋਗਾ, ਡਰੋਲੀ, ਮੌੜ ਅਤੇ ਮਾਈਸਰ ਖਾਨਾਂ ਤੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਕੀ ਵਿਖੇ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਆਪ ਜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਇਕ ਸਰੋਵਰ ਖੁਦਵਾਇਆ। ਇਥੋਂ ਆਪ ਜੀ ਇਕ ਧਨਾਢ ਸਿੱਖ ਦਗੋ ਜੱਟ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਨਗਰ ਧਮਤਾਣ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੱਡਾ ਕੇਂਦਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵੈਸਾਖੀ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਧਮਤਾਣ ਵਿਖੇ ਹੀ

ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਹੀ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਰਾਮ ਦੇ ਵ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ। ਉਸ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਐਸੀ ਰੰਗਣ ਚੜ੍ਹੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲਈ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਛੜਕਾਉ ਲਈ ਮਸਕਾਂ ਭਰਕੇ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਛਿੜਕਾਉ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੀਂਹ ਹੀ ਪੁਆ ਦੇਂਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਭਾਈ ਮੀਂਹਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਧਮਤਾਣ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੌਰੇ ਕਰਕੇ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰੀ, ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਆਦਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਵਰਜਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ।

ਧਮਤਾਣ ਤੋਂ ਆਪ 6 ਮਈ 1665 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਇਥੋਂ 13 ਮਈ ਨੂੰ ਚੰਪਾ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਉਣ ਲਈ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੋਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਦੀਪ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਪਾ ਰਾਣੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਮਾਖੋਵਾਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੱਖ ਖਰੀਦ ਕੇ 19 ਜੂਨ 1665 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਨਗਰ ਦੀ ਮੋੜ੍ਹੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ (ਅੰਸ਼-ਬੰਸ਼ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ) ਤੋਂ ਗਡਵਾਈ। ਪਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲੀਟ. ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਨ 1665 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਗਰ ਦੀ ਮੋੜ੍ਹੀ ਗਡਵਾਈ ਸੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਥੇ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਝੇ, ਦੁਆਬੇ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਇਥੇ ਆਣ ਕੇ ਵੱਸ ਗਏ ਸਨ। ਇਥੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਆਪ ਸੰਨ 1664 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਬਣੇ, ਉਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਤਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਉੱਤੇ ਸਖਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਾਲ, ਉੜੀਸਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਜ਼ੋਰਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਪੂਰਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰੁੱਖ ਕੀਤਾ (ਜੀਵਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)

ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟਨੇ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰੀ, ਚੈਨ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਢਾਕੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਭਾਈ ਬਲਾਕੀ ਦਾਸ ਤੇ ਹੁਲਾਸ ਚੰਦ ਨੇ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਗੁਜ਼ਰੀ ਜੀ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਸਤੀ ਦਾਸ ਦਿਆਲ ਦਾਸ, ਗਵਾਲ ਦਾਸ, ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਜੇਠਾ ਜੀ ਆਦਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਪੂਰਬ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਸੰਨ 1665 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ (ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)

ਆਪ ਜੀ ਰੋਪੜ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਜਰਾ, ਬੂਰ ਮਾਜਰਾ, ਦੁਗਰੀ, ਕੁਰਾਲੀ, ਘੜੂੰਆਂ, ਨੰਦਪੁਰ, ਮਕਾਰਪੁਰ, ਭਗਰਾਣਾ, ਆਕੜ, ਟਹਿਲਪੁਰਾ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰਾ ਆਦਿ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸੈਫਾਬਾਦ ਪੁੱਜੇ। ਇਹ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅਨਿੰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੈਫ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਤੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਘੋੜੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀਧਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਘੋੜੀ ਉਪਰ ਬਨਾਰਸ ਤੱਕ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਸੰਨ 1665 ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਧਮਤਾਣ ਆਣਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਣਖ ਵਾਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਲਮ ਖਾਂ ਰੁਹੇਲੇ ਨੇ 8 ਨਵੰਬਰ 1665 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਫ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਣਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਫਾਂਬੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਰਾਜਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਾਣੀ ਪੁਸ਼ਪਾ ਅਤੇ

ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ)

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਥਰਾ ਤੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਵਿਖੇ "ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ॥" ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਆਪ ਜੀ ਆਗਰੇ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਮਾਈ ਜੱਸੋ ਤੋਂ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਹਥੀਂ ਖੱਦਰ ਦਾ ਥਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਥੇ ਇਸ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਈ ਥਾਨ ਸ਼ੁਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਨਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਨਾ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ, ਵੰਡ ਛੱਕਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਹੈ।

ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਇਟਾਵਾ, ਕਾਨਪੁਰ, ਫਤਿਹਪੁਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਆਪ ਕੜਾ ਮਾਣਕਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਜੋਗੀ ਮਾਲੂਕਦਾਸ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨੋ ਹੋਣ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਲਾਹਾਬਾਦ (ਪ੍ਰਯਾਗ) ਵਿਖੇ ਆਪ ਜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਨਾਰਸ ਆਏ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਝਾਉਣ ਨਾਲ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੰਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਸਾੜਾ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਬਦਾਮੀ ਰੰਗ ਦਾ ਚੋਲਾ, ਇਕ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਇਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਰਹੇਗੀ"।

ਬਿਹਾਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਨਗਰ ਸਸਰਾਮ ਵਿਖੇ ਆਪ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿੱਖ ਫੱਗੂ ਦੇ ਘਰ ਜਿਸਨੇ ਬਾਹਰਲਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਇਤਨਾ ਕੁ ਉੱਚਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚਾਚਾ ਫੱਗੂ ਕਹਿਦੇ ਸਨ ਉਸ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਥੰਮ ਕਹਿਕੇ ਵਡਿਆਇਆ ਸੀ।

ਬੋਧ ਗਯਾ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫਲਗੂ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਣੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, "ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਜਿਥੇ ਸਦਾ ਮੌਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਮੌਤ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁੱਜੋਗੇ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਗੜਨ ਤੋਂ ਬੱਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ।

ਕਰਮਨਾਸ਼ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤਾਂ ਦਾ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ , ਸਗੋਂ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਸਾਰਨ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਈ ਸੰਨ 1666 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਥਾ ਪਟਨੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁੱਜਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਤਿਸੰਗ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ, ਜਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਿਲ ਬੈਠਦੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ? ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਜਿਥੇ ਸੰਗਤ ਹੋਵੇਗੀ ਉਥੇ ਮੇਰਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਗਾ। ਸੰਗਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਸਤੇ ਉਤੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਟਨੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ, "ਤੇਰ-ਮੇਰ, ਸਰੀਰ ਸਾਧਨ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਮੋਹ, ਮਮਤਾ, ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤੀ ਜੋੜਨਾ ਹੀ ਅਸਲ ਯੋਗ ਹੈ।

ਸੰਨ 1666 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਦੁਸਹਿਰੇ ਦੇ ਅਵਸਰ ਉੱਤੇ ਪਟਨੇ ਆਕੇ ਢਾਕੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਟਨੇ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਢਾਕੇ ਵੱਲ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਬੜਾ ਕਸਬੇ, ਮੁੰਗੇਰ, ਭਾਗਲਪੁਰ ਅਤੇ

ਕੰਤ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਨਗਰ ਮਾਲਦਾ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਸੂਫੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਪੰਡੂਏ ਗਾਂਵ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਬਰ ਤੇ ਲੱਗੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਬਰਾਂ ਪੂਜਣਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸੰਨ 1667 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਢਾਕੇ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਭਾਈ ਬੁਲਾਕੀ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨਾਕੇ ਰੀਝ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਢਾਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤ ਟੋਲਾ ਹੈ। ਢਾਕੇ ਵਿਖੇ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ) ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਸੀ।

ਸੰਨ 1669 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਅਸਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਪੁਤਰ ਦਰਿਆ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਧੂਬੜੀ ਨਗਰ ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਹੋਮੀ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਾ ਚਕਰਧਵਜ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਸਫਾਈ ਕਰਵਾਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਹੀ ਆਪਣੋ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੇ ਟਿਕਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਢਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਲਿਆਕੇ ਧੂਬੜੀ ਨਗਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਉੱਚਾ ਦਮਦਮਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਹੈ।

ਸੰਨ 1669 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਮਥਰਾ, ਅਯੁਧਿਆ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮੰਦਰ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਜੀਆ ਕਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਬਰੀ ਧਰਮ ਬਦਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਤਰੀ ਜੋ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਵੀ ਖਾਸਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਮੁਸੀਬਤ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿੱਚ ਦੁਖੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਅਸਾਮ ਪ੍ਰਾਂਤ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਆਪ ਅਸਾਮ ਤੋਂ ਪਟਨੇ ਆਏ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਥੇ ਠਹਿਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲਖਨੌਰ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਪੁੱਜਣਾ ਸੀ। ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਆਉਂਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਭਉ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਣਖ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਜੀਊਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜੇਬ ਦੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਡਟਵਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਨ 1670 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨੇ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਲਿਆਂਦਾ, ਇਥੇ ਆਪ ਡੇਢ ਕੁ ਮਹੀਨਾ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ। ਸੈਫ ਖਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਪੁਸ਼ਪਾਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਦੇ ਸਮਝੋਤੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਕੇ ਉਸਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕੀਤੀ।

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਪ ਰੋਹਤਕ, ਕੁਰੂਕੇਸ਼ਤਰ ਤੇ ਪਿਹੋਵਾ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਦੇ ਦੁਸਾਂਦੇ ਵੰਡਦੇ ਅਤੇ ਸਹਿਮੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਲਖਨੌਰ ਪੁੱਜੇ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸੈਫ ਖਾਨ ਵੀ ਇਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ "ਜੀਵਨ ਗਾਥਾ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ" ਪੜ੍ਹਕੇ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲਖਨੌਰ ਤੋਂ ਬਕਾਲੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਆਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਂਝ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਡੀ.ਲਿਟ. ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਇਆ ਸੀ। ਖੈਰ ਆਪ ਜੀ ਲਖਨੌਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵੀਰੋਂ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੱਲਾ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ) ਪੁੱਜੇ। ਇਥੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ।

ਇਥੋਂ ਆਪ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਥੋਂ ਆਪ ਬਕਾਲੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਡੇਢ ਕੁ ਸਾਲ ਇਥੇ ਰਹੇ। ਸੰਨ 1672 ਈਸਵੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱ ਆਪ ਜੀ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਥੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਰੌਣਕ ਵੱਧਣ ਲੱਗੀ। ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁੱਜ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ ਸੰਨ 1673 ਈਸਵੀ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਥੋਂ ਆਪਜੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸੈਫਾਬਾਦ, ਪਟਿਆਲਾ, ਮੂਲੋਂਵਾਲ, ਸੇਖੇ, ਹੰਢਿਆਇ, ਢਿਲਵਾਂ, ਭਿਖੀ, ਮਾਈਸਰਖਾਨਾ, ਪੰਧੇਰੀਆਂ, ਅਲੀਸ਼ੇਰ, ਜੋਗਾ, ਭੁਪਾਲੀ, ਖੀਵਾ, ਸਮਾਉ, ਖਿਆਲਾ, ਮੌੜ, ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਕੀ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੂਲੀਸਰ, ਬੜੇ ਪਿੰਡ, ਬਛੋਆਣਾ, ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ, ਗਾਗਾ, ਮਕਰੋੜ ਅਤੇ ਧਮਤਾਣ ਵਿਖੇ ਜਿਥੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਮਿੱਠੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਖੂਹ ਲਗਾਵਏ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦਾ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਕੀਤਾ। ਢਿਲਵਾਂ ਵਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।। ਪਰ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਦਾਨ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੌੜ ਵਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਮਨ ਦੇ ਵਹਿਮ ਹਨ, ਅਸਲੀ ਭੂਤ ਤਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਜੋ ਈਰਖਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਵਿਭਚਾਰ, ਨਿਰਦਇਤਾ ਆਦਿ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਬਣਕੇ ਇਨਸਾਨੀ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਫੇਰੀ ਸੰਨ 1673 ਈਸਵੀ ਦੇ ਸੰਨ 1674 ਈਸਵੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਡੇਢ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਤ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਸੌਖੇ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਸੋ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਇਫਤਿਆਰ ਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਅਫਗਾਨ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਕੇ ਸਤੰਬਰ 1671 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਨ 1671 ਤੋਂ 1676 ਈਸਵੀ ਤੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਸ਼ਦਦ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਸਤਾਏ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਰਿਦੁਆਰ, ਮਥਰਾ ਅਤੇ ਕੁਰੂਕਸ਼ੇਤਰ ਆਦਿ ਦੇ 16 ਮੁਖੀ ਪੰਡਤਾਂ ਦੇ ਵਫਦ ਨੇ ਪੰਡਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਮਟਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 25 ਮਈ ਸੰਨ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਚੱਕ ਨਾਨਕੀ (ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖੜਾ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ 9 ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਨੇ ਦੁਖੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰੱਬੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਨਾਲ ਜਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਤਦ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, "ਐਸਾ ਮਹਾਪੁਰਖ ਆਪ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਆਪ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ, "ਪਹਿਲਾ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਓ, ਅਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਸਤਾਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ 8 ਜੁਲਾਈ 1675 ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। 10 ਜੁਲਾਈ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਆਪ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਸਤੀਦਾਸ ਅਤੇ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਭੱਟੀ ਵਹੀ ਮੁਲਤਾਨੀ ਸਿੰਧੀ ਜਲਾਕੇ ਬਲਉੱਤੇ ਕਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰੋਪੜ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਪਿੰਡ ਮਲਕਪੁਰ ਰੰਗੜ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ

11 ਜੁਲਾਈ 1675 ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਬੱਸੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ, 3 ਨਵੰਬਰ 1675 ਨੂੰ ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਂਕ ਵਾਲੀ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਵਾਇਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਇਕ ਆਜੜੀ ਹਸਨ ਅਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਦੀ ਮੁਖਬਰੀ ਕਰਨ ਤੇ ਆਗਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਖਬਰੀ ਦਾ ਸਬੱਬ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰਾਜ-ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਾਫੀ ਖਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। 4 ਨਵੰਬਰ 1675 ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਰਹਿਬਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆ ਕਿਹਾ, "ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਣਾ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਫੀ ਖਾਂ ਨੇ ਨਿਰਉੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਤਵਾਲੀ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ, 1 ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਓ, 2 ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਉ 3 ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤਸੀਹੇ ਸਹਿਕੇ ਮਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ।

6 ਨਵੰਬਰ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾਜ਼ੀ ਅਬਦੁਲ ਵਹਾਬ ਵੁਹਰੇ ਨੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਆ ਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਜਾਣ ਲਈ ਧਮਕਾਇਆ, ਪਰ ਆਪ ਅਡੋਲ ਰਹੇ। ਉਸ ਨੇ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦੇ ਦਰੋਗੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ 10 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਉਤੇ ਭਾਰੀ ਤਸ਼ਦਦ ਢਾਹਿਆ। ਫਿਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਤੋਂ ਡੁਲਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਕੇ, ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਗ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲ ਕੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਰੂੰ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਸਾਕੇ ਦਾ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦਾ ਫਤਵਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਦੀ ਕੋਤਵਾਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਥੱਲੇ, 11 ਨਵੰਬਰ 1675 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਤੇ ਸਮਾਣੇ ਦੇ ਜਲਾਦ ਜਲਾਲੁ-ਦੀਨ ਨੇ ਤੇਗ ਦੇ ਇਕੋ ਵਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਉਸ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਲਈ ਸ਼ਹਾਦਤ-ਏ-ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਧਰਮ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਦੁਤੀ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਲੱਥਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ੀਸ਼ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਲੱਖੀ ਸ਼ਾਹ ਵਣਜਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਧੜ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ੋਸ਼ਭਿਤ ਹੈ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਨਾਨੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਦੈ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਗਏ। ਇਥੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਲਿਆ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੀਸ ਗੰਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਨੇ 59 ਸ਼ਬਦ ਜੋ 15 ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ 57 ਸਲੋਕ ਰਚੇ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 31ਵਾਂ ਰਾਗ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ/ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣਾ ਹੀ, ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ (ਸਿਮਰਨਾ) ਹੈ। ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰਿਐ,
ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ॥

—0—

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ

ਸੰਮਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
9417924009

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਸਾਕਾ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਟਾਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ, "ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋਈ, ਪਰ ਕਿਉਂ?" ਆਪ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਦਬੱਰ ਅਤੇ ਰਹਿਨੁਮਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਕਰਨੀ ਰੱਬ ਦੀ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀ[illegible] ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰੇ ਨੂੰ ਉਹ ਮਹਾਂਦੋਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਲਈ ਮੁਆਫ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਹ ਜੱਦ ਵੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਲਸ਼ ਜਿਹੀ ਉਠਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ।

ਆਉ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸਨ ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਿਤਨਾ ਉਜਾਗਰ ਹੈ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਘੱਟ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੋ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਪਾਵਨ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨਗੀ ਭਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੀਰ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ, ਅਕਬਰ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਨੂਰ ਜਹਾਨ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਤੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਰ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਐਸੇ ਵਿਆਕਤੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਅਮਿਟ ਛਾਪ ਲਾਈ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਜੱਦ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਚੋਣ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਮੀਰ ਮੁਹੀਨ ਉਲ ਅਸਲਮ ਸੀ। ਲੋਕੀਂ ਅਦਬ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। "ਮੀਆਂ" ਫਾਰਸੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ "ਜਨਾਬ ਜਾਂ ਛਜਗ" ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਂਈ ਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ 1531 ਈਸਵੀਂ ਵਿੱਚ ਸਸਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਸਿੰਧ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸਿਸਤਾਂਨ ਬਖ਼ਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਮੰਡੀ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਰਾ ਕਾਜ਼ੀ ਬੋਲਣ, ਕਾਜ਼ੀ ਉਸਮਾਨ, ਕਾਜ਼ੀ ਤਾਹਿਰ ਸਨ। ਆਪ ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਜਲਾਲ ਤੇ ਜਮਾਲ ਵੀ ਸਨ।

ਆਪ ਦੇ ਵਾਲਿਦ ਨੇ ਆਪ ਲਈ ਇੱਕ ਅੱਛੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਨਾਲ ਮੀਰ ਜੀ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਜਾਣ। ਉਸ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਲ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇੱਕ ਐਸੀ ਘੜੀ ਆ ਗਈ ਜਦ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਲਿਆ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਆਪ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ "ਜੋ ਕੁਝ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸਤਾਦ ਲੱਭਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਉੱਪਰ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਹੱਥ ਆਏ ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਿਆਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਸਤਾਦ ਪਾਸ ਚੱਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਉਸਤਾਦ ਬਦਲਣੇ ਪਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਖਰੀ ਉਸਤਾਦ "ਖਵਾਜਖਿਜਰ" ਸੀ। ਦੀਨਿਆਤ ਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀਰ ਜੀ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਜੋ ਖਵਾਜਾ ਕਹਿੰਦੇ

, ਆਪ ਕਰਦੇ। ਅੰਤ ਇੱਕ ਘੜੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਤੱਕ ਖਵਾਜਾ ਖਿਜ਼ਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਖਵਾਜਾ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਆਪ ਨੂੰ ਗੱਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਮੀਰ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣ ਗਏ ਹੋ ਜੋ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।" ਪਰ ਮੀਆਂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਰਹੱਸਵਾਦ ਦੇ ਹਰ ਸਬਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੀ ਐਸੇ ਕਾਮਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਉ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਦੀ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸਕਾਂ।" ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵੱਲ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਸੀਮ ਜਜ਼ਬਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਖਵਾਜਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ "ਮੌਲਾਨਾ ਸਯਦ" ਅਲਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੌਲਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਗਿੜਗੜਾਉ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੀਨਿਆਤ ਇਲੱਮ ਨਾਲ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰਨਗੇ।

ਉਸ ਵਕਤ ਤੱਕ ਮੀਆਂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪਿਓ ਦਾ ਸਾਯਾ ਉੱਠ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਾਇਗੀ ਦੇ ਵਕਤ ਖਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਫਕਤ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ।

ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਣ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੀ ਉਮਰ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੌਲਾਨਾ ਸਯਦ ਅਲਾਹ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਗਿਰਦੀ ਵਿੱਚ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਭਾਂਪ ਗਏ। ਮੌਲਾਨਾ ਜੀ ਕਾਫ਼ਰ ਤੇ ਕੁਫ਼ਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਐਸੀ ਤਾਲੀਮ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਦਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਰਜਵਾਂ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਰੋਜਾਨਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਕਰ ਮੀਰ ਜੀ ਕਬਰਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ। ਘੱਟ ਖਾਣਾ, ਘੱਟ ਸੋਣਾ ਤੇ ਥੋੜਾ ਬੋਲਣਾ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਲਾਹੌਰ, ਮੌਲਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ "ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ" ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚੌਥੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੌਲਾਨਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਚਨ ਸੁਨਣ ਨੂੰ ਕਈ ਦਫਾ ਗਏ। ਉਹ ਪਰਵਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਗੱਦ ਗੱਦ ਹੁੰਦੇ। ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਆਪ ਦੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੀਆਂ ਜੀ ਕਾਦਯਾਨੀ School of Thoughts ਨਾਲ ਮੁਨਾਸਬਤ ਰੱਖਦੇ ਸੀ। ਕੱਟੜਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਮੰਤਵ ਸੀ। ਇਹੋ ਮੰਤਵ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਮਖ਼ਿਆਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕਠਾ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੰਦ ਹੱਮ ਜਿਨਸ ਬਾ ਜਿਨਸ ਹਮਪਰਵਾਜ਼।।
ਕਬੂਤਰ-ਬਾ-ਕਬੂਤਰ ਬਾਜ਼-ਬ-ਬਾਜ਼।।

Birds of same feather flock together.

ਸਾਂਝੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਨੇੜਤਾ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂਗੱਦੀ ਸੰਭਾਲੀ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚ (ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ) ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਧਰਮ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਿੰ. ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਅਠਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਉੱਪਰ ਕਈ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਹਜਾਰਾਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਤੇ ਗੱਦ ਗੱਦ ਹੁੰਦੇ।

1588 ਈਸਵੀਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਐਨ ਵਿਚਕਾਰ ਅਨੋਖਾ ਸਾਂਝਾ, ਚੋਹਾਂ ਵਰਨਾ ਲਈ ਖੁੱਲਾ ਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਮੇਟਣ ਵਾਲਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਨੋਖਾ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਪਿਛੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਮੰਦਰ ਅਨੋਖਾ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਆਧਾਰ ਸ਼ਿਲਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਧਰਮ ਦੇ ਪੀਰ ਤੋਂ ਰਖਾਈ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇ ਘੱਟ ਜਾਣ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤਜਵੀਜ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ। ਮੀਰ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ

ਸਾਂਝਾਂ ਹੋਰ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੋਜ਼ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ, ਲੋਕ ਹੁੰਮ ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚਦੇ। ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦੇ।

ਪਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਜੱਦ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਕਬਰ ਕੱਟਰ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਚੱਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਖੁਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੁਣ ਤਖਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਉਦੋਂ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਕਾ ਟਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਧਾਰਮਕ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਅੰਨੇ ਹੋਏ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ।

ਜੋ ਕੁਝ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਉਹ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਵੇਲੇ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਇੱਕ ਰੂਹਾਨੀ ਮੁਦਬੱਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਰ ਕਿਉਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਇਹ ਖਲਸ਼ ਸਦਾ ਤੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਰਹੀ।

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਇੱਕ ਖ਼ੁਦਾ ਰਸੀਦਾ ਫ਼ਕੀਰ ਸਨ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ। ਖ਼ੁਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਤੁਜ਼ਿਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕੋਈ ਭੇਂਟ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੇ ਪਰ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਗ ਛਾਲ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਜ ਤਖ਼ਤ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ, "ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੁਹਾਡੀ ਹਸਤੀ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਲਈ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਬਰਕਤ ਨਾਲ ਫ਼ਕੀਰ ਤੱਕ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕੀਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾ ਖਲਕਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹਬਾਨੀ ਲਈ ਖੜਾ ਕਰ ਲਉ ਫਿਰ ਦੁਨੀਆ ਤਿਆਗਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਉਣਾ।" ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਖ਼ਤ ਵੀ ਲਿਖੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਰਕਤਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਾਫੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਖੁੱਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਜਸਿਕ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਲੱਛਣ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ, "ਪੁੱਜਿਆ ਪੁਰਸ਼ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਰੋਕੇ, ਸੁਭਾ ਦਾ ਸ਼ੀਤਲ ਤੇ ਰਿਦੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋਵੇ। ਸਹਿਜ ਹੀ ਸਹਿਜ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤਣ ਹੋਵੇ।"

ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ ਕਿ, "ਐਸਾ ਕੋਈ ਹੈ ਵੀ" ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਐਸੇ ਹੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਗਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਹਨ।" "ਮੈਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਉਦੋਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੱਸਿਆ?" ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ। "ਉਦੋਂ ਤੂੰ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਕਿਥੇ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ।" ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਮਾਇਆ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਅਵਾਕ ਹੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ

ਨਹੀਂ ਪੀਰ ਢਗ ਬੋਲਯੋ ਗਯੋ,
ਕਰ ਬੰਦਨ ਘਰ ਆਵਤ ਭਯੋ।।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਤੱਕ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤਖਤ ਤੇ ਰਿਹਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲ ਸ਼ਰਧਾ ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਹਿੱਤ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ।

ਜਦ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁੱਖੀ ਹੋਏ। ਆਪ ਤੁਰ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਤੇ ਪੀਰਾਂ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਤੇ ਵਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਬਾਰੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੌਰਨ ਰਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਉਹ ਹੁਕਮ ਖੁਦ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਜੇਲ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲਾਹੌਰ ਪਰਤੇ।

ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਮੌਲਾਨਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ (ਜਨਮ 1567 ਮੌਤ 1625) ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਹੱਸਵਾਦ ਬਾਬਤ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸ਼ੇਖ ਅਹਿਮਦ ਖੁੱਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਕੱਟੜ ਵੈਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾੜੇ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੀਆਂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਰਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮੁੜ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਏ। ਸਰਹਿੰਦ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਟੱੜ ਪੰਥੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਦਬਦਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਖਲਸ਼ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਰ ਕਿਉਂ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਅੰਦਾਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਜੋ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੋਂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ।

ਵੈਸੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿੰਦਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, "ਦੇਖਿਉ ਮੇਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨਾ ਵੇਚਣਾ, ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਉੱਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਦੁਕਾਨ ਨਾ ਬਣਾ ਬੈਠਣਾ।"

ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਸਰੀਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੋਟੀ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਇੱਕਲਾ ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਹੀਂ ਜਿਊਂਦਾ। ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਗ ਉਸ ਉੱਪਰ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸਰੀਰਕ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵਧੇਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਲੋੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਦੇ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਬਨੇ ਅਰਬੀ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੂਪ ਸੱਚੇ ਹਨ। ਭਾਂਵੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਨਜਰਾਂ ਵਿੰਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਅਜ਼ਮਤ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਮੁਤਲਾਸ਼ੀ ਸਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਘੜੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਲਵਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰ: ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜੀਵਨੀਆਂ 1975 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ) ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਮੀਆਂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜਿਆ। ਕਈ ਧਰਮ ਚਰਚਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਉਲਮਾਂ ਤੇ ਮੁਦਬਰ ਲੋਕ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਮੁੜਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਅਜਮਤ ਤੇ ਅਦਬ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਦਰਬਾਰੀ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਮੰਗਣ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਮੈਂ ਮੰਗਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀ ਮੇਰੀ ਖ਼ਾਹਿਸ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਖ਼ਾਹਿਸ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।" "ਬੇਸ਼ਕ" ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ "ਮੇਰੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ"

ਜ਼ਰਾ ਸਾ ਪਾਨੇ ਕੀ ਚਾਹਤ ਮੇਂ,
ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਛੂਟ ਜਾਤਾ ਹੈ।
ਨਦੀ ਕਾ ਸਾਥ ਦੇਨੇ ਸੇ,
ਸਮੁੰਦਰ ਰੂਠ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਭਾਵ :-

ਦੀਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆ। ਦੀਨੀ ਉਲਮਾਂ ਸਿਆਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਜਿੰਨੀ ਸੀ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਾਪੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ।

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ 11 ਅਗਸਤ 1634 ਨੂੰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿ ਕੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਏ।

—0—

ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕੁਵੈਤ ਵਾਲੇ

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼

1. ਕੇਵਲ ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

2. ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਉਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖਦਾ ਹੈ।

4. ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਧਰਮ ਦੀ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਾ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਮਕਾਂਡ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਹਰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਤੋਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਤੇ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ 'ਸਿੰਘ' ਦਾ ਖਤਾਬ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਿਲੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸਾ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੱਖ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

– ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੁਝ ਕਉ ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ।
– ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ।
ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਮੈਂ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਦ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਤੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰੋ। ਜਦ ਆਪ ਸਾਬੋ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਠਹਿਰੇ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਡਲੇ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਸਨ। ਡੱਲੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿਨੀ ਥਾਂ ਦੇ ਦੇਵੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਲੱਗ ਹੀ ਪਹਿਚਾਣੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਹਾਰ ਗਲਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਬੁਰਾ ਕਹਿਣਗੇ ਹੀ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਬਦਨਾਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਐਸੇ ਭਲੇ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਐ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੂੰ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:

ਇਨ ਹੀ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ
ਨਹੀ ਮੋ ਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।

ਪੰਜ ਰਹਿਤਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ 'ਕ' ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜ 'ਕੱਕੇ' ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਹਨ:

1. ਕੇਸ 2. ਕਛਹਿਰਾ 3. ਕੰਘਾ 4. ਕੜਾ ਅਤੇ 5. ਕਿਰਪਾਨ

1. ਕੇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਵਿੱਖ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਸੀ 'ਬਿਨਾ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਨ ਦੇਵੋ ਦੀਦਾਰੇ।' ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੇਸਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਘਾ ਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਜ਼ਮੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪਉੜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇਸਾਂ ਧਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਪੀਰ, ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾਂ ਜਾਂ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਸਭ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਸ ਸਿਰਮੌਰ ਹਨ। ਕੇਸ ਮਹਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਫਰੇਮ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਕੰਘਾ, ਕਛਹਿਰਾ, ਕੜਾ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਤਾਂ ਫਰੇਮ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਕੇਸ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਜੇ ਹੁਣ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਹੀ ਟੁਟਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਨਾਜ਼ਕ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਕੇਸ ਹਨ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਮ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ ਬਿਨਾ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸੋ ਰੀਸੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਕਤਲ ਕਰਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਟਰੀਮੋਨੀਅਲ ਵੇਖੋ, ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲੜਕਾ ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵ। ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੇ ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਮੇਲ ? ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੇਸ ਕਤਲ ਪਟੇ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਹੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਕੇਸ ਤਾਂ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਬੜੇ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਕੱਟਦੇ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੋਇਲ ਨੇ ਅੰਬ ਟੁਕਿਆ ਹੋਵੇ।

ਜ਼ਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆ ਬਾਰੇ ਸੋਚੋ ਜਦੋਂ ਜਾਲਮ ਹੁਕਮਰਾਨ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕੋਈ ਕੇਸਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਦਸਤਾਰ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਐਪਰ ਧੰਨ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੁਆ ਲਿਆ ਤੇ ਹੋਰ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਸਹਾਰੇ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਤਦੇ ਹੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਕਸੂਰ ਕੀ ਹੈ ਕਿ ਬਸ ਬੇਕਸੂਰ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਰ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਲਣ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ। ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੋਰ ਸਜਾ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦ 3-4 ਜਲਾਦ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਕੇਸ ਕੱਟਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿੱਭੇ ਪਰ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਂਚੀ ਮੋਮ ਬਣ ਗਈ ਤੇ ਕੇਸ ਨਾ ਕੱਟ ਸਕੀ। ਹਾਰ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਪਰੀ ਹੀ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਖੋਪਰੀ ਉਤਰ ਗਈ ਪਰ ਕੇਸ ਨਾ ਕੱਟੇ ਗਏ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਕੋਈ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਭੁਲੇ ਅਨਜਾਣ ਵੀਰ ਜਾਂ ਬੱਚੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੋਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਆਪਣਾ

ਵਿਰਸਾ, ਆਪਣਾ ਗੌਰਵ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿਰ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਝੁਕ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਥੱਕਣਗੇ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਕੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਪਰ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪੁੱਤਰ, ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸਿਜਿਆ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਦੇਣ ਖਾਤਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਲੁਟਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਖੁਦ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਦਰ ਦਰ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਅਣਖ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ।

ਜ਼ਰਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਵਡਮੁੱਲੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਬੈਠੇ ਬਿਠਾਇਆਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤਿਆਂ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮੁਫਤ ਜਾਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦੇ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਕੇਸ ਦਾੜ੍ਹੀ ਸਾਡੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਡਬੋ ਕੇ ਲਗਾਈ ਹੋਈ ਮੋਹਰ ਹੈ। ਮੋਹਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੋਟ ਉਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੋਹਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਇਹ ਮੋਹਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸਾਡੇ ਤੇ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਛੋਟੀ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ। ਭੋਜਨ ਕਦੇ ਵੀ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਛਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਬੀਅ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਰ ਉਪਰ ਚੁੰਨੀ ਕਰਕੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਚੁੰਨੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪਾਈ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ ਹੋਰ ਜ਼ਰਾ ਖਿਆਲ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਟੋਪੀ ਜਾਂ ਹੈਟ ਪਹਿਨਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਵਰਜਿਤ ਹਨ।

ਖੁਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ– ਭਾਵੇਂ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਹਦਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੇ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪੰਜ ਰਹਿਤਵਾਨ, ਨਿੱਤ ਨੇਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਪੰਜ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕਣ ਤਾਂ ਇਕ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਛੋਟ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ ਤਾਂ ਐ ਗੁਰਸਿੱਖ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਕਾਰ ਸਜਾਈ ਅਤੇ ਜਦ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਮੁਖੜਾ ਵੇਖੇਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਹੁਣ ਐਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਖੁਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ ਜੇਕਰ ਜਰਨਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਲੰਬਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾੜ੍ਹਾ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਸਭ ਬਹਾਨੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਸੱਚਾ ਸਿਦਕ ਹੋਵੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰਖੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਨੁਭਵ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ 28 ਸਾਲ ਕੁਵੈਤ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖਕੇ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਇਸਲਾਮੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਹਾਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ

ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਕੁਵੈਤ ਆਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਇਕ ਕੁਵੈਤੀ ਅਫਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾ ਦੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਵੇਖ-ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਿਉਂ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਕੇ ਪਿਛਾ ਛੁਡਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਵੀ ਬੁੱਢਾ ਹੋਵਾਂਗਾ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰਖਾਂਗਾ। ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਖੁਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਣੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਕਦੀ ਵਾਰੀ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਾਵਧਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਾਜ ਤੇ ਸਵਾਦ ਹੈ, ਉਹ ਦਾੜ੍ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਰੱਖਕੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੇਸ ਕਾਲੇ ਕਰਨੇ – ਕਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸੱਜਣ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਬਸਮਾ ਜਾਂ ਮਹਿੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ ਕੁਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਪਰ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਸ ਕੱਟਣ ਵਾਂਗ ਕੇਸ ਕਾਲੇ ਕਰਨਾ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬੁਢਾਪਾ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਕੁਦਰਤ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸਫੇਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡਾ ਅੰਦਰੋਂ ਦਿਲ ਅਜੇ ਕਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਾਲਖ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੇਸ ਕਾਲੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਤਸੱਲੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਜਵਾਨ ਹਾਂ। ਪਰ ਜ਼ਰਾ ਖਿਆਲ ਰਹੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਐਸੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਢਾਪਾ ਛੁਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬਦਸੂਰਤ ਲਗਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਆਪਣੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੰਗ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬੀਰਬਲ ਵੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਕਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਬੀਰਬਲ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੰਗਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਿਮਾਗੀ ਖਰਾਬੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ?" ਸਿਆਣੇ ਬੀਰਬਲ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ, "ਜਨਾਬ ਦਾੜ੍ਹੀ ਰੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਦਿਮਾਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਖਰਾਬੀ ਵਾਲੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਕੇਸ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ- ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕੇਸ ਕਿਉਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਲ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਰਖੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਜਾਂ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਠੀਕ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਿਉਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਉਤਰ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਰਅਸਲ ਕੇਸ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਰੱਖਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਠੀਕ ਪੁਛਣ ਵਾਲਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੇਸ ਕਿਉਂ ਕਟਾਏ ਹਨ ?

2. **ਕੰਘਾ** – ਦੂਸਰੀ ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ, ਕੰਘਾ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰੱਖਣ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਵਕਤ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮੀ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੋ ਸਕੇ।

3. **ਕਛ/ਕਛਹਿਰਾ** – ਇਹ ਕਛਹਿਰਾ ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਸਦਾ ਜਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਕਾਮ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਪਤੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਰਹਿਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਆਚਰਨ ਬਹੁਤ ਸੁੱਚੇ ਤੇ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕਛਹਿਰੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਰੇਬਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

4. **ਕੜਾ** – ਕੜਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਦੀ ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਕਿਸੇ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਉਠੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੇਖ ਕੇ ਰੁੱਕ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਹਿਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਕੜਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੜਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

5. **ਕਿਰਪਾਨ** - ਦਇਆ ਤੇ ਅਣਖ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਰਥਾਤ ਕ੍ਰਿਪਾ+ਆਨ। ਜਦ ਕੋਈ ਅਜ਼ਲੂਮ ਉਪਰ ਜੁਲਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾ ਹਟੇ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਖੁਦ ਕਿਸੇ ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਬਸ ਇਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਡਰਾ ਨਾ ਸਕੇ। ਕੰਘੇ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਨਿੱਕੀ

ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਕਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਕਿਰਪਾਨ ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕੁਰਹਿਤਾਂ – ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਇਹ ਹਨ:

1. ਕੇਸ ਕੱਟਣੇ, ਪੁੱਟਣੇ, ਕਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਬਸਮਾ ਜਾਂ ਮਹਿੰਦੀ ਲਗਾਉਣਾ, ਇਹ ਸਭ ਰੋਮਾ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

2. ਤੰਬਾਕੂ ਵਰਤਣ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ 10-20 ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਤੰਬਾਕੂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਤੇ ਗਲੇ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਜਨਮ ਦਾਤਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ 350 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਝੀ ਸੀ ਤੇ ਤਦੇ ਸਾਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਸਨ।

3. ਕੁਠਾ ਜਾਂ ਹਲਾਲ, ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਾਸ ਖਾਣਾ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਮਾਸ ਅੰਡੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਤੇ ਜਲਦੀ ਨਾ ਪਚਣ ਵਾਲਾ ਭੋਜਨ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਗੁਰਸਿੱਖ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

4. ਪਰਾਈ/ਇਸਤਰੀ ਜਾਂ ਪਰਾਏ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਐਸਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ। ਕੋਈ ਵਹਿਮ ਜਾਂ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵਰਤ ਰੱਖਦਾ। ਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਸੱਪਾਂ, ਦਰਖਤਾਂ, ਕਬਰਾਂ ਜਾਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਧਾਗੇ ਤਵੀਤ, ਜੰਤ੍ਰ, ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਦੂ-ਟੂਣੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਮਾੜੇ ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਸੰਗਰਾਂਦ, ਮਸਿਆ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਆਦਿ ਦਿਨ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਨ।

ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਤਮਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਪਰ ਇਹ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਜਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੜਬੜ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਲਈ ਰੁਮਾਲ ਨੂੰ ਗੰਢ ਲਗਾਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਉਥੋਂ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰਹਿਤਾਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਸੀਲੇ ਹਨ ਮਕਸਦ ਨਹੀਂ, ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ ਛੱਤ ਨਹੀਂ, ਸਫਰ ਹੈ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਹਾਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅੰਦਰ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆ ਸਕੇ।

ਜਦ ਕੋਈ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾੜ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਾੜ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਜਾਂ ਫਲ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ ਪਰ ਇਹ ਖੇਤੀ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਖੇਤੀ ਬੀਜਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤਾਂ ਤੇ ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾੜ ਦੇਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਦਾ ਹੱਥ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਈਏ , ਮੁੱਖ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾੜਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੋਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੇ ਫਖਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਜਾਂ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਆਵੇਗੀ। ਜੇ ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਅੰਦਰ ਬਣੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖਿਆਲ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਨਾਮ ਤਾਂ ਬਦਨਾਮ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ ਪਰ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੈੜਾ ਕਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਜਾਗਣਾ ਹੈ, ਮਾਨੋ ਇਕ ਵਾੜ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੌਰ – ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੋਣ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਵੇਂ ਚੰਗਾ ਲਗੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੌਰ ਹਟਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਗਿੱਲ, ਸੰਧੂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਕੌਰ ਦਾ ਕੰਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਵਰ ਜਾਂ ਕੁਮਾਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਇਆ

ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਇਹ ਉਪਾਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਅੱਧੇ ਨਾਮ ਦੀ ਚੋਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਬਸ ਅੱਧੇ ਦੀ ਅਸੀਂ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਾਰਡ ਛਪਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਰੱਖੇ ਨਾਮ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਆਦਿ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋਚੋ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨੇ ਦੂਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਮ ਰਿਵਾਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੇ ਕਾਰਡਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪੰਕਤੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਕਾਰਡਾਂ ਉਪਰ ਇਹੋ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:

ਸਤਿਗੁਰ ਦਾਤੇ ਕਾਜ ਰਚਾਇਆ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਕਰਾਈ।

ਦਾਸਾਂ ਕਾਰਜ ਆਪ ਸਵਾਰੇ ਇਹ ਉਸਦੀ ਵਡਿਆਈ।

ਖਿਆਲ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਪੰਕਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੋਰ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਬਿਟੀ, ਰੂਬੀ, ਗੁਡੀ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਧੀਆਂ ਛੱਡ ਪੋਤਰਿਆਂ, ਪੋਤਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸਾਰੇ ਗੁਡੀ ਹੀ ਸੱਦਦੇ ਸਨ।

ਹੁਣ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਕੇ ਸਮਝੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣਨ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਵਰਨਾ ਇਹ ਬਾਣਾ ਨਿਰਾ ਭੇਖ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜ਼ਰਾ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਮਰਯਾਦਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਕੇਵਲ ਮੈਂਬਰ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਾਂ। ਵੇਖੋ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਕੇ ਯੂਨੀਫਾਰਮ ਪਾ ਕੇ ਆਕੜੀ ਫਿਰੇ ਕਿ ਬਸ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਬੀ.ਏ. ਜਾਂ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਿਲ ਲਗਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕ ਇਕ ਕਲਾਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣੇਗੀ।

ਅਸਲੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤਾਂ ਤੱਦ ਆਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਬਾਣੀ ਤੇ ਬਾਣੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਨੇ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਤੇ ਬਾਣੇ ਨੇ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਬਾਣਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦਾ ਰਹੇ ਕਿ ਐ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਥੇ ਬਾਣੀ ਨੇ ਅੰਦਰ ਗੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਬਾਹਰ ਬਾਣੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣਾ ਨਿਰਾ ਭੇਖ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਭਗਤੀ ਦੇ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਰਾਹ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜ਼ ਤੇ ਵਾਲ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਬਾਰੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਰੇ ਕਾਮਦਾਇਕ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਘੱਟ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਆ ਕੇ ਸਮਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਹਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਚੱਲਣਾ ਹੋਵੇ ਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ॥

ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ॥

ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ॥

ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜਿਨੀ ਆਪੁ ਤਜਿਆ ਹਰਿ ਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ॥

ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਚਾਲ ਭਗਤਾ ਜੁਗਹੁ ਜੁਗੁ ਨਿਰਾਲੀ॥ (ਅੰਗ 918)

—0—

ਤੇ ਸੰਤ ਭਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈ.....!

ਪ੍ਰੋ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ
9855151699

ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ:

ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਰਾਮਨਾਮ ਕਾ, ਹੋਰ ਦਾਤਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ॥ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇਹਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਸੇ, ਸਚੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਹੀ॥ *(1258)*

ਆਉ ਜ਼ਰਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ! ਬੇਅੰਤ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ: ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਟਿਕਿਆ ਹੋਵੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ! ਮੇਰੇ (ਪੰਜਵੇਂ ਨਾਨਕ) ਤੁਸੀਂ ਦਾਤੇ ਹੋ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸਦਕਾ ਮੇਰਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਦਿਉ। ਗੁਰਵਾਕ ਇਉਂ ਹਨ:

ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ॥ ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਹਮਾਰੋ ਮਾਥਾ ਨੈਨ ਦਰਸ ਤਨ ਧੂਰਿ ਪਰਹੁ॥
ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਹੀ ਦਾਤੇ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲੇ ਮੋਹਿ ਉਧਰਹੁ॥ ***(828)***

ਜ਼ਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸਖਸ਼ੀਅਤ, ਪਰਉਪਕਾਰ, ਗਿਆਨ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਖਲੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਗੁਰੂ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ, ਸੌ ਸੌ ਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਉਮੈ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੂਰਖਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਵੇਖੋ। ਉਪਰ ਵਰਣਿਤ ਪੰਕਤਿਆਂ ਦੇ ਅਗਰ ਅੱਖਰੀਂ ਅਰਥ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਘੋਰ ਅਨਿਆਇ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੇ ਅਖੌਤੀ 'ਸੰਤ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਣ ਲਈ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਪਾਪੀ ਮਨੁੱਖ 'ਸੰਤ' ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਸਿੱਖ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਦੋਖੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿੱਧ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਤਾ ਮਾਸਾ ਭੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੇਖੋ-

ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਨੁ ਪਿਆਰੇ, ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾ॥ ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਓਟ ਸਤਾਣੀ ਸੰਤ ਹਮਾਰਾ ਗਹਿਣਾ॥.....
ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ, ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਿਉਹਾਰਾ॥ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਹਮ ਲਾਹਾ ਖਾਟਿਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ॥ (614)

ਕੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਅਜੋਕੇ ਸਾਧ ਇਤਨੇ ਉੱਚੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਜਾਨਣ ਵਰਗਾ, ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਕਰਕੇ, ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ? ਪੜ੍ਹੋ ਵਾਕ-

ਸਫਲ ਮੂਰਤਿ ਪਰਸਉ ਸੰਤਨ ਕੀ ਇਹੈ ਧਿਆਨਾ ਧਰਨਾ॥ ਭਇਓ ਕਿਰਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪਰਿਓ ਸਾਧ ਕੀ ਸਰਨਾ॥ (531)

ਇਹਨਾਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ 'ਸਾਧ ਸੰਤ' ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਐਰੇ ਗੈਰੇ ਸਾਧ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ। ਆਓ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕੋ ਥਾਵੇਂ 'ਗੁਰੂ' ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੇ ਵੇਖੀਏ-

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ॥ ਤਬ ਭੇਟੇ ਗੁਰ ਸਾਧ ਦਇਆਲ॥ (863)
ਭਾਗੁ ਹੋਆ ਗੁਰਿ ਸੰਤੁ ਮਿਲਾਇਆ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਅਬਿਨਾਸੀ ਘਰ ਮਹਿ ਪਾਇਆ॥ (97)
ਨਿਰਗੁਣੁ ਰਾਖਿ ਲੀਆ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸਦਕਾ॥
ਸਤਿਗੁਰਿ ਢਾਕਿ ਲੀਆ ਮੋਹਿ ਪਾਪੀ ਪੜਦਾ॥ (1117)
ਸੰਤ ਧੂੜਿ ਪਾਈਐ ਵਡਭਾਗੀ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਭੇਟਤ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਗੀ॥ (194)
ਗੁਰ ਕਾ ਬਚਨ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਬਚਨ ਕਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ॥
ਜੋ 'ਗੁਰਿ' ਦੀਆ ਸੋ ਮਨ ਕੈ ਕਾਮ॥ 'ਸੰਤ' ਕਾ ਕੀਆ ਸਭ ਕਰਿ ਮਾਨ॥ (177)
ਸਾਧੂ ਕੀ ਮਨ ਓਟ ਗਹੁ ਉਕਤਿ ਸਿਆਨਪ ਤਿਆਗੁ॥

ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਜਿਹ ਮਨਿ ਬਸੈ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ॥ (260)
"ਗੁਰ ਸਾਧੂ" ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਗਿਆਨ ਸਰਿ ਨਾਇਣੁ॥
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਏ ਗਾਵਾਇਣੁ॥ (1134)
ਸਬਦਿ ਨ ਭੀਜੈ ਸਾਕਤਾ ਦੁਰਮਤਿ ਆਵਨ ਜਾਨੁ॥
"ਸਾਧੂ ਸਤਿਗੁਰੁ" ਜੇ ਮਿਲੈ, ਤਾਂ ਪਾਈਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ॥ (21)

ਉਪਰ ਵਰਣਿਤ ਸਾਰੇ ਪਰਮਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਇੱਕੋ ਥਾਵੇਂ ਇੱਕੋ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ। ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸਾਧੂ ਹੈ, ਬਸ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਰੇ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਸਦੀਵਕਾਲ ਵਾਸਤੇ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਸੋਮਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ, ਦੁਖ-ਸੁਖ ਵਿੱਚ, ਅਮਨ ਤੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੇ ਜੀਵਨ ਜਿਉ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ। ਬੜੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜਕਲ ਕੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ, ਕੱਚੀ ਵਿੱਦਿਆ ਵਾਲੇ, ਕੱਚੇ ਪਿੱਲੇ ਦਿਮਾਗ ਵਾਲੇ, ਕੱਚੇ ਪਿਲ ਪਿਲ ਕਰਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤਗਿਰੀ ਦਾ ਲੇਬਲ ਚਿਪਕਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ 1008 ਬਣਕੇ , ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਸਖਸੀਅਤ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਤਮ ਇਹ ਕਿ ਆਮ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨੀ ਢੈਹ ਪਿਆ ਹੈ। ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਕਤ ਕੋਈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਉੱਗਿਆ, ਜਿਸ ਜੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ, ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਜੰਮ ਸਕਿਆ। ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਖੋਪਰੀਆਂ ਉੱਤਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ........ ਤਦੋਂ ਕੋਈ ਸੰਤ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਅਮਨ ਦੇ ਦਿਨ ਪਰਤੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਖਤਰਾ ਟਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਸਨਿਆਸੀ ਨਿਰਮਲੇ, ਸ੍ਰੀਚੰਦੀਏ, ਮਹੰਤ, ਆਦਕ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸੰਨ 1901 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਨਾਮਧਾਰੀ (ਕੂਕੇ) ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਲਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਇੱਕ 'ਸੰਤ' ਨਜ਼ਰ ਆਏ, ਤੋਰੀ ਫੁਲਕਾ ਇਸ ਫਕਵੰਜ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਚਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਚਾਰੇ ਬੰਨੇ, ਸੰਤਗਿਰੀ ਦੇ ਅੱਡੇ ਡੇਰੇ, ਖੁੰਬਾਂ ਵਾਂਗ ਉਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ "ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵਗ ਫਿਰਦੇ...........।" ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਮਹੰਤਪੁਣੇ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਮਨਮਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖਦੇੜਨ ਲਈ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਫਣ ਬੰਨ ਕੇ, ਬੇਅੰਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਝੁਕ ਗਈ, ਪਰ ਮਹੰਤਗੀਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਦਰਕਿਨਾਰ ਡਟਕੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਗਈ। ਜੇਹਲਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਕੀਆਂ, ਭਾਰੀ ਜੁਰਮਾਨੇ, ਅਣਗਿਣਤ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈਆਂ। ਸੰਤਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਨਾਮੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਜਰਮਾਨਾ ਹੱਦ ਤੱਕ, ਅਵੇਸਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਧਰਮ ਨੂੰ ਗੰਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦੁਬੇਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਪਾਇਦਾਰ ਸਿੱਖ ਅਖਬਾਰ, ਰਸਾਲਾ, ਲਿਟਰੇਚਰ ਆਦਿ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੱਕ ਨਾ ਪੁਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਸ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਜੱਡ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਿੱਖ ਲੱਗੇ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੱਲੋਂ ਨਫਰਤ ਹੋ ਗਈ, ਧਰਮ ਗੁਲਾਮ ਬਣਿਆ, ਪਰਤੀਤ ਹੋਇਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀਏ ਬਣ ਗਏ। ਕੁਝ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਾਉਣ ਲੱਗੇ (ਸਮੇਤ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੇ) ਕੁਝ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ । ਜਦੋਂ ਅਮੀਰ ਵਜ਼ੀਰ ਅਫਸਰ ਆਦਿ, ਇਹ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾਉਣ, ਫਿਰ ਆਮ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਮਾਨੋ ਲੰਮਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਬਹੁਮੰਜਲੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਉਸਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਲੰਮੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਘੂਕਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਚੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ "ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਗ੍ਰਿਹ" ਅਤੇ "ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ" ਏ.ਸੀ. ਦੀ ਠੰਡਕ ਪੁਚਾਉਣ ਲੱਗਿਆ। ਗਿਰੀਆਂ, ਬਦਾਮ, ਕਾਜੂ,

ਪਿਸਤਾ, ਸੇਬ, ਅੰਗੂਰ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਦੇ ਜਿਹੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਗਏ। ਰੇਸ਼ਮੀ ਚੋਲਿਆਂ ਅੰਦਰ ਥੁੱਲ ਥੁੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ, ਵੱਡੀ ਅਮੀਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾ ਰਹੀਆਂ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸੰਤ, ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਡੇਰੇ, ਗੁਰਦਵਾਰੇ , ਨਿੱਤ ਉਸਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਹੋਰ ਗਰੀਬ, ਵਹਿਮੀ, ਕਰਮਕਾਂਡੀ ਨਸ਼ੱਈ ਤੇ ਹੋਰ ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਗਰਕਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ।

1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਵਕਤ ਬਾਬਰਕਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ, ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਧ ਮੋਇਆ ਕਰਕੇ ਜੇਹਲ ਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੇਸਾਂ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਮਾਈ ਭਾਈ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਮਹੀਨੇ ਕੁ ਤੱਕ ਸਿਹਤ ਵੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਦਰਲੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਭੇਤ ਆ ਗਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਕੁਝ ਕੁ ਸਹਿਮ ਭੀ ਘਟ ਗਿਆ। ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਸਪਿਰਟ ਨੇ ਉਛਾਲਾ ਖਾਧਾ, ਜੇਹਲ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਤੋਂ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਲੈ ਕੇ ਜੇ ਹਲ ਅੰਦਰਲੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ, ਕਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਹ ਦਾਹਵਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੇ ਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਥਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸੀ। ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੈਦੀ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰੱਦੀ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਅ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਆਏ ਹਵਾਲਾਤੀ ਤੋਂ ਜਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤੀਆਂ ਤੋਂ, ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੱਬਾਂ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਹਵਾਲਾਤੀ, ਪੱਕੇ ਕੈਦੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਾਲੇ "ਅੱਤਵਾਦੀ ਭਰਾ" ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੁੰਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਨਾ ਰਹੀ, ਬਾਹਰ ਦਰੀਆਂ ਵਿਛਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਇਹ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਰੰਗ ਖਿੜਿਆ। ਦਿਨੇ ਦਾਸ ਕੋਲ ਮਹਿਫਲ ਜੁੜਨ ਲੱਗੀ। ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ, ਸੰਗਤੀ ਨਿਤਨੇ ਮ ਆਦਿ।

ਤਿਆਗ ਦੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਮੂਰਤ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ....... ਸੰਤ ਜੀ ਭੀ ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੰਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ, ਬਾਬਾ ਜੀ ! ਜੇ ਇਹ ਮਨਮੁਖ ਬੰਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰੂ? ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲ ਤੀਰ ਦਾਗਿਆ, ਸੁਪਰਡੰਟ ਰਾਹੀਂ, ਕਥਾ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀ। ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ, ਇੱਕ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੰਡ ਕੇ ਕਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਲੈ ਲਈ। ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਤ........ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਚੁਣਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ, ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ, "ਇਹ ਮਾਇਆ, ਕਾਰਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਪੁੱਤਰ ਪਤਨੀ, ਆਦਿ ਸਭ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਛਲਾਵਾ ਹੈ, ਰਬੀ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਹੈ".......। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾਸ ਨੇ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਸਨਮੁਖ ਰੱਖ ਕੇ (ਮਾਂਗਨਾ ਮਾਂਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਂਗਨਾ-1018) ਕਥਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਜ਼ਮੀਨ ਔਲਾਦ ਪਤਨੀ ਪੈਸਾ ਆਦਿ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਖੁਦ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਬਾਖੂਬੀ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਹ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ "ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਤਿਆਗਨਾ" 1018 ਆਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਥੇ ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਤਿਆਗ ਦੀ ਪੱਟੀ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਥੇ ਜਬਰੀ ਸਭ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸਮੇਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਸੇ ਵਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ "ਸੰਤ ਜੀ" ਤਿਆਗ ਦਾ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਆਓ ਜ਼ਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਡਦੀ ਜਿਹੀ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲਈਏ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁ ਗਿਣਤੀ ਸੇਵਕਾਂ ਕੋਲ ਸਕੂਟਰ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਕੋਲ ਵੱਡੀ ਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਈਕਲਾਂ ਤੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਸਾਈਕਲ ਭੀ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਹਿੰਗੀ ਕਾਰ ਤੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡਦੇ ਫਿਰਨ ? ਆਮ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਪੱਖਾਂ ਜਾਂ ਮੇਜ ਤੇ ਰੱਖਿਆ (ਟੇਬਲ ਫੈਨ) ਪੱਖਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ "ਤਪ ਅਸਥਾਨ" ਜਾਂ ਵਿਸਰਾਮ ਗ੍ਰਿਹ" ਵਿਖੇ ਏ.ਸੀ. ਲੱਗੇ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਰਗੀਆਂ ਠੰਢੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਦੋ ਕਮਰੇ, ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਗੋਹੇ ਲਿੱਪੇ, ਛੱਤ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਟੀ ਕਿਰਦੀ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰ ਛੱਪੜ ਬਣੇ ਹੋਏ, ਰਸੋਈ ਟਾਟਕਾ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਮੰਜਾ ਟੇਢਾ ਕਰਕੇ, ਸਜਾਈ ਗਈ। ਬਾਥਰੂਮ ਲੈਟਰੀਨ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਢੂੰਡਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਹਿਲ, ਕਈ ਕਮਰੇ, ਕਈ ਗੁਸਲਖਾਨੇ,

ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ, ਜਾਂ ਬਾਬਾ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਤਿਆਗੇ? ਹੋਰ ਵੇਖੋ ! ਆਮ ਸਿੱਖ, ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਦਾਲ ਸਬਜ਼ੀ, ਚੱਟਣੀ ਪਿਆਜ਼ ਆਚਾਰ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਮੱਖਣ, ਪਨੀਰ, ਗਿਰੀਆਂ, ਕਾਜੂ, ਸੇਬ, ਅੰਗੂਰ.... ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਖਾਧ ਪਦਾਰਥ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਸੁੱਕਾ ਟਿੱਕੜ ਭੀ ਤਿਆਗ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੀ ਕੀਮਤੀ ਫਲ ਤੇ ਮੇਵੇ ਭੀ ਨਾ ਤਿਆਗਣ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਤਨ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹਨ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਸਤਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਭੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਸਿੱਖ ਸਾਦੇ ਜਿਹੇ ਕੁਰਤੇ ਪਜਾਮੇ ਨਾਲ ਤਨ ਢਕਦਿਆ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਆਗ ਕੁਰਤੇ ਪਜਾਮੇ ਵਾਲਾ ਕਰੇ ਜਾਂ ਕੀਮਤੀ ਬਸਤਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰੇ? ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਔਸਤ ਸਰੀਰਕ ਵਜਨ, ਸੱਠ ਕੁ ਕਿਲੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਕੰਮ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ, ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵਜਨ ਖਤਰਨਾਕ ਹਦ ਤੱਕ ਘਟਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਮਸੀਂ ਇੱਕ "ਕਾਂ ਰਜਦਾ ਹੈ"। ਢਿੱਡ ਸੁੱਕ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਵਾਹ ! ਵਾਰੇ ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਰੱਬ ਦੇ ਇਨਸਾਫ ਤੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ ਇੱਕ ਕੁਇੰਟਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਡੇਢ ਦੋ ਕੁਇੰਟਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਫੁੱਲੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਹੱਡੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇਗੀ, ਮਾਸ ਤੇ ਚਰਬੀ ਦੇ ਲੇਪ ਚੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਸਣਗੇ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮੁੱਠ ਇਨਸਾਨ, ਖੂਨ ਚਰਬੀ ਨਾਂਹ ਦੇ ਬਰਾਬਰ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਖੂਨ ਚਰਬੀ, ਵਜਨ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਭੀ ਦੌਰਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਿਆਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀ ਭਰਕਮ ਹਾਥੀ ਨੁਮਾ ਗੋਗੜਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਾਮੂਲੀ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਹੱਡ ਚੰਮ ਦਾ? ਬਸ ਆਖਰੀ ਗਲ ! ਹੁਣ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਤੋਂ ਇਥੇ ਗੰਨੇ ਪੀੜਨ ਵਾਲਾ ਵੇਲਣਾ (ਘਲਾੜੀ) ਗੱਡ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੀੜ / ਨਿਚੋੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਿਆਗਣ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ। ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਖੂਨ ਕੱਢ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਜਣ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਬਾਟੇ ਭਰ ਕੇ ਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਲਾਲੀ ਚੜ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੋਂਦ (ਗੋਗੜ) ਹੋਰ ਫੁੱਲ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ, ਪਤਨੀ, ਭੈਣ ਤੇ ਮਾਂ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਬਚਿਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ.........'। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ! ਜੇਲ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਡੇਢ ਡੇਢ ਕੁਇੰਟਲ ਦੀਆਂ ਗੋਗੜਾਂ ਵਾਲੇ ਆਪੂੰ ਬਣੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੁੱਧ, ਫਲ, ਬਸਤਰ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ ਮਣਾ ਮੂਹੀ ਦੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧੰਨ ਹੈ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ! ਪਰ ਉਹ ਕੀ ਜਾਨਣ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਥੁੱਲ ਥੁੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਪਦਾਰਥ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਮਾਲਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਮਾਲਸਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਲੁਕਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਲੁਕਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ "ਸੰਤਾਂ" ਵੱਲੋਂ ਵਾਧੂ ਫਲ ਦੁੱਧ ਤੇ ਦਹੀਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਜੇਹਲ ਸੁਪਰਡੰਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਧ ਆਖਣ ਜੀ ਦਹੀ ਨਾਲ ਕੇਸੀ ਇਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤੇ ਦੁੱਧ ! ਇਹ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੇ ਫਲ ? ਇਹ ਗੱਲ ਗਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਆਮ ਕੈਦੀਆਂ ਤੱਕ ਨਾ ਪੁਜਾਈ। ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਵਾਹ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤੂੰ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਤ ਬਣਾਏ ਸਨ ?

ਇਹ ਪ੍ਰਵਚਨ ਬੋਲ ਕੇ ਦਾਸ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜੂਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹਾਲੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਰੂਪ, ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਮੁਜੱਸਮੇਂ, ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤੀ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ, ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਬੋਲਾਂ ਨੇ ਅਗਨ ਬਾਣ ਛੱਡੇ। ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਪਾਲਤੂ ਚਾਟੜੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ। ਧੱਕਾ ਮੁੱਕੀ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ ਕਿ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕੋਈ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਵਿੱਚ ਜੇਹਲ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ, ਦੋ ਚਾਰ ਜੇਹਲ ਵਾਰਡਨ ਆਏ, ਸਾਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਲਹਿਰਾ ਬੇਗਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭਾਈ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਮੇਰੀ ਹਮਾਇਤ ਤੇ ਆ ਡਟੇ। ਨਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਭਾਈ ਗਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਜੇਹਲ ਸੁਪਰਡੰਟ ਆ ਪੁੱਜਿਆ, ਸਮੇਤ ਵੱਡੀ ਗਾਰਦ ਦੇ। ਉਸਨੇ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਕੇ, ਅੱਡੋ ਅੱਡ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੀ, ਤਾਂ ਉਹ

ਧਿਰ ਬੰਦ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂਦੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ। ਰਹਿੰਦਾ ਸਮਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੀਰ ਦਾਗਿਆ ਸੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ, ਜੇਹਲ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਚੁਗਲੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਕੜੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕੇ , ਮੇਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁਲਿਸ ਰੀਮਾਂਡ ਦਾ ਵਾਰੰਟ ਆ ਗਿਆ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਦੁਬਾਰਾ ਸੀ ਆਈ.ਸੀ. ਸਟਾਫ ਵਿੱਚ ਤਸੀਹੇ ਝੱਲੇ। ਇਸ ਥਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ "ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਾ" ਤਾਂ ਵੱਟ ਤੇ ਪਿਆ ਸੀ। ਗੱਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਸੁਪਰਡੰਟ ਦੇ ਕਮਰੇ/ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਸਟਾਫ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਖਾੜਕੂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਿਆ, ਸਗੋਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਵਾਪਸ ਜੇਹਲ ਵਿੱਚ ਪਰਤ ਕੇ ਭੀ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਹਲ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਰਵਈਏ ਵਿੱਚ ਨਰਮੀ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ, ਵਰਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਧਾ ਸੱਚਖੰਡ ਦਾ ਟਿਕਟ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜੋ ਲੱਛਮੀ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣਾ "ਦਸਵੰਧ" ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ, ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਾ ਕੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ ਜਿਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਹੁੰਦੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮੰਦਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਡੇਰੇ, ਬਿਨਾ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ, ਮਿਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਵੇਖੋ ! ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ/ਵਸਤਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੱਕੋ ਕਿਸਮ ਦਾ। ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇੱਕੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਚਿੱਟਾ ਪੱਥਰ, ਮਾਰਬਲ, ਤੇ ਬਸ। ਉਜੜ ਚੁੱਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਪਿਛਲੇ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ, ਬੱਚੇ ਦਰ ਦਰ ਦੀਆਂ ਠੋਹਕਾਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਰਹੇ, ਘਰ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ , ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬੰਜਰ ਬਣ ਗਈਆਂ, ਕਈ ਭੈਣਾਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਅੱਜ ਭੀ ਨਜਾਇਜ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਦੀ ਵੇਖਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੀ ਪਲਕ ਭਿੱਜੀ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਖੋਹ ਪਈ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਤੀ ਨੀਂਦ ਨਾ ਆਉਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਸ ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੰਤਰ ਜਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਜਾਂ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀਆਂ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਚਲੀਹੇ ਕੱਟ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹ ਕੱਟਣ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਰੁਝੇਵੇਂ ਹਨ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਟੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨੰਬਰ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ ਚਿਮਟੇ ਢੋਲਕੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਕੇਵਲ 10% ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ, ਕਬਰਾਂ ਤੇ, ਮੜੀਆਂ ਤੇ, ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਆਮ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੈ ਕੋਈ ਸੰਤ ਅਜਿਹਾ ਜੋ ਗਿਆਨ ਖੜਗ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤ ਮਾਰਗ, ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਵੱਲ ਮੋੜ ਕੇ ਲਿਆ ਸਕੇ? ਬੇਈਮਾਨ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੰਗੀਆਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਖਾਸਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਬਿਗੜੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਕਰਵਾ ਸਕੇ?

ਇਹ ਸਾਧਗੀਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਚਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਾਧ ਲੱਖਪਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਬਹੁਤੇ ਕਰੋੜਪਤੀ ਅਤੇ ਕਈ ਇੱਕ ਅਰਬਾਂ ਪਤੀ ਸੰਤ ਸਾਧ ਮਿਲਣਗੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾਕੇ, ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਕੱਠੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇੱਕ ਬਾਬੇ ਨੇ (ਮਾਰਚ 2000 ਵਿੱਚ) ਬਾਬਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਸੁਰ ਸਿੰਘ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਬਿਧੀ ਚੰਦੀਏ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵਿਆਹ। ਆਪਣੇ ਲਾਡਲੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ "ਪੂਰਨ ਗੁਰਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ" ਕਰਦਿਆਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾਵੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਪੰਦਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚਿਆ ਸੀ।

ਜੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੋਰ ਭੀ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਦਸੀ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲੀ ਹੱਦ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਬਿਧੀ ਚੰਦੀਏ, ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਲਛਮੀ ਦੇਵੀ ਦੀ। ਕੁਝ ਇੱਕ ਸੰਤ ਜੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਦਰੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ, ਤੇ ਫੁੱਲ ਹਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਚੇਲੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਝਟਪਟ, ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ ਚਾਦਰਾਂ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਕਦਮ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਂਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਭੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੈਕਾਰੇ ਗੂੰਜਦੇ ਹਨ ਨਾਹਰੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ "ਪੂਰਨ ਭੈ ਭਾਵਨੀ ਵਿੱਚ, ਗੁਰਮਰਿਆਦਾ ਮੁਤਾਬਕ" ਸਿਰੇ ਚੜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਉ ਜਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪਾਖੰਡੀ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਛੀਏ-

ਰਹਿਓ ਸੰਤ ਹਉ ਟੋਲਿ ਸਾਧ ਬਹੁ ਤੇਰੇ ਡਿਠੇ॥
ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀਅਤ ਮੁਖਹੁ ਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ॥
ਬਰਸੁ ਏਕੁ ਹਉ ਫਿਰਿਓ ਕਿਨੈ ਨਹੁ ਪਰਚਉ ਲਾਯਉ॥
ਕਹਤਿਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ॥
(1396)

ਅਰਥ ਬੜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਹਮਦਰਦ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਸੰਤ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਾਂ। ਬੜੇ ਡੇਰੇਦਾਰ, ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੱਤਾਂ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਵਾਲੇ, ਅਨੇਕ ਪਰਕਾਰ ਦੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਅਸੀਂ ਪਰਖ ਕੇ ਵੇਖੇ। ਬਸ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਹਰ ਥਾਂ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਜਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਸਾਰੇ ਬੜੇ "ਮੀਆਂ ਮਿੱਠੂ" ਬਣਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਨੇਕੀ ਦੇ ਪੁੱਲ ਬੰਨਦੇ ਹਨ। ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਿ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵੱਲੋਂ ਖੋਖਲੇ ਖਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਬੜੀ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ-

ਗਜ ਸਾਢੇ ਤੈ ਤੈ ਧੋਤੀਆਂ ਤਿਹਰੇ ਪਾਇਨਿ ਤਗ॥
ਗਲੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਜਪਮਾਲੀਆਂ ਲੋਟੇ ਹਥਿ ਨਿਬਗ॥
ਓਇ ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਨ ਆਖੀਅਹਿ ਬਨਾਰਸਿ ਕੇ ਠਗ॥
ਐਸੇ ਸੰਤ ਨ ਮੋਕਉ ਭਾਵਹਿ॥ ਡਾਲਾ ਸਿਉ ਪੇਡਾ ਗਟਕਾਵਹਿ॥ (476)

ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਗਜ ਦੀਆਂ ਧੋਤੀਆਂ (ਸੁੰਦਰ ਬਸਤਰ) ਧਰਮ ਦਾ ਚਿੰਨ ਜੰਜੂ ਗੱਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਲਈ, ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਚਮਕਦੇ ਹੋਏ ਲੋਟੇ (ਗੜਵਾ ਤੇ ਗੜਵਈ) ਫੜ ਲਏ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਪਾਖੰਡੀ ਹਨ ਰੱਬ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਠੱਗ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਧੋਖੇ ਬਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਨਿਤ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਫਰੇਬ ਰਾਹੀਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੇਸਬਰੇ ਕੇਵਲ ਰੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਫਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ , ਸਗੋਂ ਸਬੂਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ-

ਹਿਰਦੈ ਜਿਨ ਕੈ ਕਪਟ ਹੈ ਬਾਹਰੋ ਸੰਤ ਕਹਾਹਿ॥
ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮੂਲਿ ਨ ਚੂਕਈ ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛੁਤਾਹਿ॥ (391)

ਉਪਰੋਂ ਧਰਮੀ ਹੋਣ ਦਾ ਢੋਂਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਪਟ ਨਾਲ ਭਰੇ ਲੋਕ ਸੰਤ ਅਖਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋਏ ਲੋਕ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਿਲਕਦੇ ਹੋਇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਾਜੀ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਹਾਰ ਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਇੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਾਰੀ ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਅਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਚਰਨ 87 ਰਾਹੀਂ, ਵਾਸਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡੁਬੇ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

ਗ੍ਰਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਪੋਥੀ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਾਰੀ। ਪੂਜਾ ਭਖਤ ਭਜਨ ਨਹਿ ਗ੍ਰਾਹੀ।
ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਬਿਨ ਕਾਮ ਵਿਕਾਰੀ। ਸੰਤ ਕਹਾਵੈ ਚਿਤ ਪਰ ਨਾਰੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਜਾਂ ਸੰਪੂਰਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਟਿਕਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੱਗੇ ਆਈ ਭੇਟਾ ਪੂਜਾ ਸਾਰੀ ਡਕਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ। ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਅਖਵਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰਾਈਆਂ ਔਰਤਾਂ ਪਿਛੇ ਲੰਪਟ ਹੋਏ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ:

ਸਾਧਨ ਦੁਹਾਇ ਕੈ ਅਸਾਧ ਅਪਰਾਧ ਕਰੈ,
ਉਲਟੀਐ ਚਾਲ ਕਲੀ ਕਾਲ ਭ੍ਰਮ ਭਾਖੀਐ (522)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਪਹਿਰਾਵਾ ਬੋਲ ਚਾਲ ਸਾਧਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕੀ ਉਪਰੇਪਣ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਫਿਰ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧ ਬਾਣਾ ਧਾਰਕੇ, ਇਹ ਅਸਾਧ (ਪਾਪੀ) ਕੁਕਰਮ ਕਮਾਂਉਦੇ

ਹਨ। ਸਾਰੀ ਚਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲਟੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਬਹੁਤ ਪਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਸਾਧ ਬਣਨਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਂਝਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਕਾ (ਉਚੀ ਆਵਾਜ) ਦਿੰਦਾ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਉ ਵੀਰੋ! ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਉ, ਆਪਾਂ ਫਕੀਰ ਬਣੀਏ। ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਹੈ ਇਹ, ਬਸ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀਆਂ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਣੀਆਂ, ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਹੀ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਨੀਆਂ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਚੋਣਾ। ਬਸ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਈਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਘਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਦਿਹਾੜੀ ਕਰਨੀ, ਨਾ ਖੁਦ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ, ਨਾ ਰੁਜਗਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਕਰਨਾ। ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣੀ ਵੱਡੇ ਨਾਢੂ ਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤੀ ਕਰੋ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੰਮ ਹੀ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਇਉਂ ਹੈ-

ਹੋਕਾ ਫਿਰੇ ਦੇਂਦਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਆਉ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਭੀ ਹੋਵਣਾ ਜੇ।
ਮੰਗ ਖਾਵਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਮੂਲ ਕਰਨਾ, ਤੇ ਨਾ ਕੁਝ ਚਾਰਨਾ ਨਾ ਕੁਝ ਚੋਵਣਾ ਜੇ।
ਜਰਾ ਕੰਨ ਪੜਾ ਸਵਾਹ ਮਲਣੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਰੜੇ ਜਗਤ ਦਾ ਹੋਵਣਾ ਜੇ।
ਨਾ ਦਿਹਾੜੀ ਨਾ ਕਸਬ ਰੁਜੰਗਾਰ ਕਰਨਾ,
ਨਾਢੂ ਸ਼ਾਹ ਫਿਰ ਮੁਫਤ ਦਾ ਹੋਵਣਾ ਜੇ। (ਵਾਰਿਸ਼ ਸ਼ਾਹ)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਚੌਰ ਕਰਕੇ, ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਝਾੜਨ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਨ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਵਾਲੇ, ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਨ? ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਵ ਭੀ ਹੈ? ਜਵਾਬ ਹੋਵੇਗਾ ਨਹੀਂ।

ਕੇਸ ਸੰਗਿ ਦਾਸ ਪਗ ਝਾਰਉ ਇਹੈ ਮਨੋਰਥ ਮੋਰ॥ (500)

ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਪੱਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਵਾਂ ਸੰਤ ਨੂੰ ਹਵਾ ਝੱਲਾਂ। ਫਿਰ ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਨ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਾਂ, ਸੀਸ ਚਰਨਾ ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ, ਸੰਤ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਮਲ ਲਵਾਂ......। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮਹਾਨ ਸੰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਅੱਗੇ ਪੰਚਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਰਹੇ ਹਨ? ਉਹ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ। ਵਾਕ ਹਨ-

ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਢੁਲਾਵਉ॥
ਸੀਸ ਨਿਹਾਰਉ ਚਰਣ ਤਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ॥ (745)

ਅੱਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੇਵਕਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਚਉਰ ਬਣਾ ਕੇ ਚਰਨ ਝਾੜਦਿਆਂ ਕਰਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਮੱਥੇ (ਮੁਖਿ) ਨੂੰ ਲਾਵਾਂ।

ਮੇਰੇ ਰਾਮ ! ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿ ਜਾਈ॥
ਕੇਸਾਂ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ ਚਰਣਧੂੜਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ॥ (749)

ਹੋਰ ਵੇਖੋ- ਟਹਲ ਕਰਉ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਕੀ ਪਗਝਾਰਉ ਬਾਲ॥

ਮਸਤਕੁ ਅਪਨਾ ਭੇਟ ਦੇਉ ਗੁਨ ਸੁਨਉ ਰਸਾਲ॥ (810)

ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ, ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਆਪਣੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਸਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਆਂ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਗੱਲ ਰੋਚਕ ਭੀ ਬਣੀ ਰਹੇ, ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਸਮਝ ਗੋਚਰੀ ਭੀ ਰਹੇ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਰੱਬੀ ਨੂਰ ਜਗਤ ਤਾਰਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਅਣਗਿਣਤ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੰਨਗੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ-

ਗੁਰ ਦਾਤਾ, ਗੁਰੁ ਹਿਵੈ ਘਰੁ, ਗੁਰੁ ਦੀਪਕ, ਤਿਹ ਲੋਇ॥ (137)

ਗੁਰੂ ਕੁੰਜੀ ਪਾਹੂ ਨਿਵਲੁ ਮਨੁ ਕੋਠਾ ਤਨੁ ਛਤਿ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਮਨ ਕਾ ਤਾਕ ਨ ਉਘੜੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੁੰਜੀ ਹਥਿ॥ (1237)

ਗੁਰ ਬੋਹਿਥ ਤਾਰੇ ਭਵਪਾਰਿ। ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਜਮ ਤੇ ਛੁਟਕਾਰਿ॥ (864)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ, ਗੋਬਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨਾ ਭਾਈ। (422)

ਗੁਰੂ ਪਉੜੀ, ਬੇੜੀ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਤੁਲਹਾ, ਹਰਿ ਨਾਉ॥
ਗੁਰੁ ਸਰੁ ਸਾਗਰੁ ਬੋਹਿਥੋ, ਗੁਰੂ ਤੀਰਥੁ ਦਰੀਆਉ॥ (17)

ਗੁਰ ਦਰੀਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲ ਹਰੈ॥ (1329)
ਗੁਰਦੇਵ ਤੀਰਥੁ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ, ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਮਜਨੁ ਅਪਰੰਪਰਾ॥ (250)
ਗੁਰ ਸਾਗਰੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੁ ਜੋ ਇਛੇ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਏ॥ (1012)

ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਮੇਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਜਨ, ਮਿੱਤਰ, ਪਿਆਰਾ, ਸਖਾ ਬੰਧਪ, ਪਤੀ, ਪਿਤਾ, ਭਰਾ, ਰੁਖ, ਪਾਰਜਾਤ, ਕਾਮਧੇਨ, ਪਾਰਸ, ਪਰਬਤ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾ ਦੁਆਰਾ ਵਡਿਆਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਸਾਧ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ "ਜਨ" ਭੀ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਵੰਨਗੀ ਵੇਖੋ-

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਹੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ "ਜਨ" ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥ (749)

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ "ਜਨੁ" ਆਇਆ॥ ਜਿਸੁ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਭੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ॥

"ਜਨ" ਆਵਨ ਕਾ ਇਹੈ ਸੁਆਉ॥ "ਜਨ" ਕੇ ਸੰਗਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਨਾਉ॥
"ਆਪ" ਮੁਕਤੁ, ਮੁਕਤੁ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ "ਜਨ" ਕਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੁ॥ (295)

ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ, ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ ਸਿਰ ਦਾ ਤਾਜ ਹਨ। ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਤਖਤ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਸਾਧ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਸਤੀ ਇਸ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਕਿਉ ਕੋਈ ਊਚਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰੇ? ਕਿਉਂ ਅਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਤੋਂ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲੁਆਵੇ? ਕਿਉਂ ਅਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਵੇ? ਪਾਵਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੈਂਤੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸਾਧ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਉਹ ਭੀ ਮਹਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਧ ਹੀ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਵਾਕ ਹਨ-

ਉਥੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੰਡੀਐ ਸੁਖੀਆ ਹਰਿ ਕਰਣੇ॥
ਜਮ ਕੈ ਪੰਥਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ ਫਿਰਿ ਨਾਹੀ ਮਰਣੇ॥
ਜਿਸ ਨੋ ਆਇਆ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸ ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਰਣੇ॥
"ਬਾਣੀ ਉਚ ਰਹਿ ਸਾਧ ਜਨ" ਅਮਿਉ ਚਲਹਿ ਝਰਣੇ॥
ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕੁ ਜੀਵਿਆ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਧਰਣੇ॥ (320)

ਇੱਕ ਵਖਰਾ ਵਰਗ (ਸਾਧ ਸੰਤ ਵਰਗ) ਸਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਰ ਇੱਕ ਮਰਿਆਦਾ, ਵਿਸਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਆਪੋ ਅਪਣੀ ਡੇਰੇਦਾਰੀ ਦੀ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਗੋਡੇ ਗਿੱਟੇ ਪੂਜਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋਣੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ (ਸਾਧ ਲਾਣਾ) ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ। ਆਪੋ ਅਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਗੁਜਰੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਰਜ ਲੈਣ। ਹੈ ਕੋਈ ਪੰਥ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਆਗੂ, ਜੋ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਦਸ਼ਾ ਤੱਕ ਵਿਗੜੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਸਾਰਥਕ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੇ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਹੁੜੀ ਕਰਨ।

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਗੁਰਸਿੱਖ (ਸਚਖੰਡ ਵਾਸੀ) ਸ੍ਰ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਬੜੀ ਸੁੰਦਰ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਛਾਪ ਕੇ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ, ਕਿਸਮਾਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ-

ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ:-

ਆਹ ਸੰਤ ਨੇ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਨੇ ਝੰਡੇਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਆਹ ਸੰਤ ਨੇ ਜੌੜਾ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਨੇ ਮੋੜਾਂ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਸੰਤ ਜਵਦੀ ਵਾਲੇ, ਦੂਜੇ ਸੰਤ ਘਵਦੀ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਨਾਨਕਸਰੀਏ, ਦੂਜੇ ਸੰਤ ਨੇ ਅੰਬਸਰੀਏ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਜੋਗੇ ਵਾਲੇ, ਔਹ ਸੰਤ ਨੇ ਅੰਬਸਰੀਏ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਜੋਗੇ ਵਾਲੇ, ਔਹ ਸੰਤ ਨੇ ਮੋਗੇ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਜੌਹਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਦੂਜੇ ਸੰਤ ਨੇ ਧੌਹਲਾਂ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਬੋਹੜਾਂ ਵਾਲੇ, ਇੱਕ ਸੰਤ ਨੇ ਝੌਹੜਾਂ ਵਾਲੇ

ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਦੁਧਾਧਾਰੀ, ਦੂਜੇ ਸੰਤ ਨੇ ਇਛਿਆ ਧਾਰੀ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਉਹ ਸੰਤ ਨੇ ਪੀਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਬਾਗਾਂ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਚਾਹ ਵਾਲੇ, ਛਾਹ ਵਾਲੇ, ਮਖਣੀ ਵਾਲੇ, ਯਮਣੀ ਵਾਲੇ, ਮਨਸੂਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਹੂਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਇਹ ਬਾਬਾ ਬਨ ਖੰਡ ਏ, ਔਹ ਬਾਬਾ ਚੌਖੰਡੀ ਏ
ਇਹ ਸੰਤ ਸਰਾਵਾਂ ਵਾਲੇ, ਊਨੇ ਵਾਲੇ, ਮਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ, ਚੂਨੇ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਬਾਬੇ ਸਿਆੜ ਵਾਲੇ, ਦੂਜੇ ਬਾਬੇ ਮਨਵਾੜ ਵਾਲੇ
ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਕੰਬਲੀ ਵਾਲੇ, ਦੂਜੇ ਸੰਤ ਨੇ ਸੰਗਲੀ ਵਾਲੇ
,
ਜੰਡਾਂ ਵਾਲੇ, ਝੰਡਾਂ ਵਾਲੇ, ਲੀਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਤੀਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਪੌਣਾਹਾਰੀ, ਦੁਧਾਧਾਰੀ, ਧੂਣੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਪਰੀਆਂ ਵਾਲੇ , ਹਰੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਮੰਤਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਜੰਤਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਇਕ ਬਾਬੇ ਹਥ ਹੌਲਾ ਕਰਦੇ, ਇਕ ਬਾਬੇ ਨੇ ਝਾੜਾ ਕਰਦੇ, ਇਕ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਦਿੰਦੇ, ਲਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਜਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਮੋਤੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਜੋਤੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਕਸੋਟਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਝੋਟਿਆਂ ਵਾਲੇ, ਡੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਫੰਡੇ ਵਾਲੇ, ਅਖਾੜੇ ਵਾਲੇ, ਬੁਲਾਰੇ ਵਾਲੇ, ਕਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਰੋਡੇ ਵਾਲੇ, ਕੋਡੇ ਵਾਲੇ। ਇਕ ਸੰਤ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੇ, ਅਸਲੋਂ ਉਹ ਨਰਕਧਾਰੀ ਨੇ। ਤਪੜੀ ਵਾਲੇ ਛਪੜੀ ਵਾਲੇ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਕਹਾਰਾਂ ਵਾਲੇ, ਪਹਾੜਾਂ ਵਾਲੇ, ਹਰਖੋਵਾਲੀਏ, ਸੁਰਖੋਵਾਲੀਏ, ਮਾਲਾ ਵਾਲੇ, ਜਵਾਲਾ ਵਾਲੇ, ਕਿੰਗਰੀ ਵਾਲੇ, ਸਿੰਗਰੀ ਵਾਲੇ, ਕਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਛਾਲਾਂ ਵਾਲੇ, ਮਿਆਣੀ ਵਾਲੇ, ਲਲਿਆਣੀ ਵਾਲੇ, ਟਾਟਾਂ ਵਾਲੇ, ਛਾਂਟਾ ਵਾਲੇ, ਫੂਕਾਂ ਵਾਲੇ, ਧਾਗੇ ਕਰਦੇ, ਜਾਗੇ ਕਰਦੇ
ਕੋਈ ਸੰਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਸੰਤ ਰਾਮ ਭਗਤ ਹੈ
ਕੋਈ ਸੰਤ ਭੂਤਨੇ ਕਢੇ, ਕੋਈ ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਤ ਨ ਛਡੇ
ਕੋਈ ਸੰਤ ਵਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵੇ, ਕੋਈ ਪਤੀ–ਭੂਤਨੇ ਵਸ ਕਰ ਦੇਵੇ
ਕੋਈ ਸੰਤ ਨਿਰੀ ਫੂਕ ਹੀ ਮਾਰੇ, ਕੋਈ ਨਾਲ ਪਾਠ ਕਰਾਵੇ
ਕੋਈ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੇਵੇ, ਕਈ ਸਾਧੂ ਨੇ ਲਾਉਂਦੇ ਟੇਵੇ
ਕਈ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ, ਕੰਨਾਂ ਮਲਾ ਕੁਰੱਰ ਕਰੇ ਦੇਂ
ਅਖਰੋ ਇਕ ਗਿਆਨ ਨਾ ਆਵੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਪੂਰਨ ਸੰਤ ਕਹਾਵੇ
ਕਈ ਰਬ ਨੂੰ ਕੰਨੇ ਫੜ ਲੈਂਦੇ, ਮੂੰਹੋਂ ਮੰਡੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਦੇ ਦੇ
ਵਰ–ਸਰਾਪ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ, ਅਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਨਵਾਂ ਦਿਖਾ ਕੇ
ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਾ ਕੇ, ਚਲੀਹੇ ਸੰਪਟ ਪਾਠ ਕਰਕੇ
ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ, ਤੰਤਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ’ਚ ਪਾ ਕੇ, ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਰਲ ਗਡ ਕਰਵਾ ਕੇ,
ਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਮਰਯਾਦਾ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ
ਝੋਲ ਚੁਕਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਨਿੱਜੀ ਪਰਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ
ਰਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਭੁਲਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਡੰਕਾ ਵਜਾ ਕੇ
ਆਂਹਦੇ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਣ ਨਈ ਦੇਣੀ, ਇਕ ਥਾਵੇਂ ਇਹ ਬਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ
ਅਨੇਕ ਮਤਾਂ ਦੇ ਸੰਤ ਨੇ ਸਾਰੇ, ਡੇਰੇ ਉਚੇ ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ
ਰਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮੰਗਣ ਸਾਰੇ, ਠੱਗੀ ’ਚ ਫਸਦੇ ਕਿਸਮਤ ਮਾਰੇ
ਹੱਥ ਤੋਂ ਸਰੋਂ ਜਮਾਉਂਦੇ ਸਾਰੇ, ਧਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ
ਕਲਜੁਗੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੇਖੋ ਕਾਰੇ, ਆਖਣ ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ
ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੋਕੇ, ਅਗਿਉਂ ਪੈਂਦੇ ਔਖੇ ਹੋ ਕੇ
ਸੁਖਮਨੀ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣਾਉਂਦੇ, ‘ਸੰਤ’ ਨਿੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਟਾਉਂਦੇ
ਬੁਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭਰਮ ਜਾਲ ’ਚ ਪਾਉਂਦੇ, ਪਾਖੰਡ ਵਾਦ ਦੀ ਪੂਜ ਕਰਾਉਂਦੇ
ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾ ਕਰਦੇ, ‘ਸੁਖਮਨੀ’ ਵਰਤ ਕੇ ਠੱਗੀ ਕਰਦੇ
ਪੁਠੇ ਅਰਥ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਰ ਕੇ, ਆਖਣ ਸਿਖੀ ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ
ਸਚੇ ਰਸਤੇ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ।

—0—

ਭਾਈ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ
ਦੇ 100 ਵੇਂ ਅੰਕ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਵਿਅੰਗ ਚੌਕੇ

ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ
9878381474

❁ ਸਿਦਕਵਾਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲੜਦੇ ❁

ਮਨ ਤੇਰਾ ਜੇ ਥਿੜਕਦਾ ਡੋਲਦਾ ਏ,
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਸਾਈਂ।
ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਨੇਰੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵਗਦੀ,
ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨੇ ਉੱਡਦੇ ਕੱਖ ਸਾਈਂ।
ਸਿਦਕਵਾਨ ਤੇ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਲੜਦੇ,
ਘੇਰ ਲੈਣ ਭਾਵੇਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲੱਖ ਸਾਈਂ।
ਸੂਝ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਕੈਲਵੀ ਰੱਖ ਏਦਾਂ,
ਜਿਵੇਂ ਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿੱਚ ਚੀਤੇ ਦੀ ਅੱਖ ਸਾਈਂ।

----- 0 -----

❁ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ❁

ਰਹਿ ਕੇ ਨਰਕ (ਜਗਤ) ਵਿੱਚ ਕਰ ਲੈ ਐਸ਼ ਮਿੱਤਰਾ!
ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ ਫੇਰ ਤੂੰ ਸੁਰਗਵਾਸੀ!
ਓਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀਜ਼ੇ ਦੀ ਲੋੜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ,
ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਊਗੀ ਮੌਤ ਮਾਸੀ।
ਜਿਹੜੇ ਗਏ ਓਥੇ, ਨਹੀਂ ਉਹ ਮੌਜ ਕਰਦੇ,
ਓਥੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਾਸ / ਦਾਸੀ।
ਕੀ ਕੈਲਵੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਹੋਊ ਓਥੇ?
ਮਿਲਦਾ ਹੋਊਗਾ ਟੁਕ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਸੀ।

----- 0 -----

❁ ਨੈਤਿਕਤਾ ❁

ਡਿੱਗੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤਿਲਕੀ,
ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਉਹਨੂੰ ਮੁਸ਼ਟੰਡਿਆਂ ਨੇ।
ਕਿਸੇ ਫੜੀ ਵੀਣੀ, ਖਿੱਚੀ ਕਿਸੇ ਚੁੰਨੀ,
ਕੋਮਲ ਕਲੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨਿਆ ਕੰਡਿਆਂ ਨੇ।
ਹੋ ਹੱਲਾ ਜਾਂ ਮੱਚਿਆ ਸ਼ੋਰ ਹੋਇਆ,
ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਪੁਲਿਸੀ ਡੰਡਿਆਂ ਨੇ।
ਵੇਖ ਕੈਲਵੀ ਪੌਣ ਨੇ ਭਰੇ ਹੌਕੇ,
ਹੌਕਾ ਭਰਿਆ ਨਾ ਝੂਲਦੇ ਝੰਡਿਆਂ ਨੇ।

----- 0 -----

❁ ਮਿੱਟੀ ❁

ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ, ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ,
ਹਰ ਪਾਸੇ, ਹਰ ਚੀਜ਼, ਵਿੱਚ ਯਾਰ ! ਮਿੱਟੀ।
ਮਸਲੇ ਲੋਕਤਾ ਦੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦੇ,
ਹਰ ਮਸਲੇ ਤੇ ਪਾਵੇ ਸਰਕਾਰ ਮਿੱਟੀ।
ਮੁੱਠ ਮਿੱਟੀ ਲਈ, ਲੜ ਕੇ ਹੋਣ ਮਿੱਟੀ,
ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੁੱਟਣ ਪਰਵਾਰ ਮਿੱਟੀ।
ਮਿੱਟੀ ਸਭ ਨੇ ਆਖਰ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਣਾ,
ਵੇਖ ਕੈਲਵੀ ! ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ ਮਿੱਟੀ।

----- 0 -----

❁ ਅਸੀਂ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ ❁

ਅਸੀਂ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ ਜਾਹਿਲ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ,
[illegible] ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ।
ਜਿਹਨਾਂ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹਨਾਂ ਪਾਲਿਆਂ ਏ,
ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਅਸੀਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ ?
ਕਰਦੇ ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨਫਰਤ,
ਅਸੀਂ ਕਾਲਿਆਂ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ।
ਹਰੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੈਲਵੀ ਚੀਰਦੇ ਨਿੱਤ
ਸੜਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ ਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਾਂ।

----- 0 -----

ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਦੋਸਤ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰਜੀਤ ਜੋਸ਼ੀ ਪਿੰਡ ਕਲੌੜ ਹੁਣ ਨਾਹਨ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਪਿਤਾ ਤੇ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਕਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁੱਤਰ ਅੱਪੂ ਤੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਗਈ
ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਰਾਹਾ ਵੱਲ ਮੁੜ ਗਈ।
ਤੂੰ ਕਾਇਨਾਤ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਸੀ
ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਕਿਆਰੀ ਸੀ।
ਤੂੰ ਫੱਗਣ ਦੀ ਧੁੱਪ ਵਰਗੀ ਸੀ
ਤੂੰ ਚਾਨਣ ਜਿਹੇ ਗੀਤ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਸੀ।
ਅਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਸੀ।
ਤੂੰ ਸ਼ੀਤਲ ਜਲ ਦਾ ਝਰਨਾ ਸੀ।
ਤੂੰ ਹੈਂਕੜ ਤੋਂ ਕੋਰੀ ਸੀ
ਸੁਭਾਅ ਪਖੋਂ ਗੰਨੇ ਦੀ ਪੋਰੀ ਸੀ।
ਤੇਰਾ ਜਾਣਾ ਤੇਰੇ ਪਾਪਾ ਨੂੰ
ਸਦਾ ਲਈ ਉਦਾਸ ਕਰ ਗਿਆ।
ਉਹਦੀ ਭਰੀ ਭੁਕੰਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ
ਖਲਾਅ ਭਰ ਗਿਆ!
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਪੜਾਅ 'ਤੇ
ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਤੁਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।
ਹਰ ਤਿੱਥ ਤਿਉਹਾਰ ਸਮਾਗਮ 'ਚ
ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਗਲ ਜੁੜਦੀ ਰਹੇਗੀ।
ਤੇਰਾ ਪਾਪਾ ਜਦ ਵੀ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ
ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾ 'ਚ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ।
ਹੁਣ ਵੀ ਬੈਠਾ ਤੇਰੇ ਬਾਰੇ 'ਚ ਹੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ,
ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ
ਅਜੇਹਾ ਲੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਕੋਸੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ,
ਇਕ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਆਇਆ ਹੈ।
ਜੋ ਉਸਦੇ ਅਪੂ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜਿਆ, ਉਸ ਲਈ
ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਇਆ ਹੈ।
ਕੋਸੀ ਜਿਹੀ ਧੁੱਪ ਵਿੱਚ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਚੁੱਪ ਵਿੱਚ
ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਖਲਾਅ ਵਿੱਚ,
ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ
ਕਦੇ ਮੈਂ ਨਿੱਘ ਬਣਕੇ,
ਕਦੇ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਮਕਾ ਬਣਕੇ
ਕਦੇ ਘਾਹ ਦਾ ਤਿਣਕਾ ਬਣਕੇ,
ਕਦੇ ਹਵਾ 'ਚ ਉਡਦਾ ਕਿਣਕਾ ਬਣਕੇ
ਕਦੇ ਖੁੱਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਬ੍ਰਿਖ ਬਣਕੇ
ਕਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਖੜਾ ਬ੍ਰਿਖ ਬਣਕੇ
ਮੈਂ ਹੀ ਟੁਕੜਿਆ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹਾਂ ਪਾਪਾ
ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ
ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹਾਂ ਪਾਪਾ।
ਪਾਪਾ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੈ,
ਤਾਂ ਚੰਨ 'ਚ ਦੇਖ - ਤਾਰਿਆਂ 'ਚ ਦੇਖ
ਆਪਣੇ ਆਪੇ 'ਚ ਦੇਖ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਦੇਖ
ਆਪਣੀ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਝਾਕ।
ਮੈਂ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ
ਪਾਪਾ ! ਹੁਣ ਹੰਝੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ
ਇਹ ਵਹਿ ਗਏ ਨੇ ਬਥੇਰੇ।
ਇਹ ਵਹਿ ਗਏ ਨੇ ਬਥੇਰੇ।
ਤੂੰ ਹੰਝੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ।

—0—

ਅੱਪੂ ਪੁੱਤਰ

ਅੱਪੂ ਪੁੱਤਰ ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਝੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ
ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਈਏ।
ਮਨ ਸਾਡਾ ਕਦੀ ਵਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ,
ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਤੁਰ ਗਈ ?
ਵੱਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਲਈ ਤੂੰ ਮੁੜ ਗਈ
ਬਸ ਝੋਰਾ ਇਹੀ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ।
ਤੇਰਾ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਚੇਤਾ ਆਈ ਜਾਂਦਾ
ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ।
ਕਦੀ ਡੈਡੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ,
ਫੇਰਾ ਵੀ ਕਦੀ ਪਾਉਣਾ ਨਹੀਂ।
ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ,
ਕਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਜਨਾਬ ਕਹਾਂਗਾ ?
ਆਪਣੇ ਸਿਰਦਾ ਤਾਜ ਕਹਾਂਗਾ ?
ਬੱਸ ਸੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਰਹਿੰਦਾ ਤੂੰ।
ਜਿਧਰ ਵੀ ਉਠਦਾ ਬਹਿੰਦਾ ਹਾਂ
ਫਿਰ ਸ਼ੁਕਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਾ ਸੀ।
ਸਭ ਉਸੇ ਦਾ ਤਾਣਾ ਬਾਣਾ ਸੀ
ਹੱਸ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ।
ਧੀਰਜ ਵੀ ਕੁਝ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੀ ਚਾਰੇ ਵਾਰੇ
ਜੋ ਦਿਲ ਦੇ ਟੋਟੇ ਸੀ ਪਿਆਰੇ
ਪਰ ਇਕ ਵੀ ਹੰਝੂ ਕੇਰਿਆ ਨਾ
ਮਨੋਬਲ ਵੀ ਰਤਾ ਗੇਰਿਆ ਨਾ।
ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹਾਂ
ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ
ਸਾਰੇ ਦੇ, ਸਾਰੇ ਹਾਂ।
ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ
ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਹਾਂ।
ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਹਾਂ
ਫਿਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਲਈ।

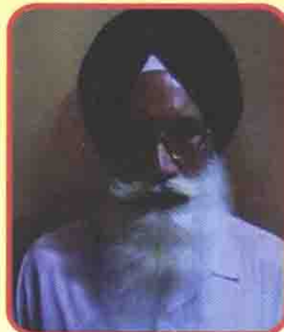
ਕੁਝ ਆਪੇ ਵਿੱਚ
ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ।
ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ
ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਦਿਲ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਦਾ
ਛੱਡ ਸਾਥ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।
ਪਰ ਅੱਪੂ ਪੁੱਤਰ ਜੀ
ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕਸਕ।
ਦਿਲ 'ਚ ਸਦਾ ਹੀ ਰੜਕਦੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਏ।
ਉਮਰ ਭਰ ਕੁੱਝ-ਕੁੱਝ ਕਹਿੰਦੀ
ਰਹਿੰਦੀ ਏ।
ਸੱਚ ਜਾਣੀ ਪੁੱਤਰ ਅੱਪੂ
ਤੂੰ ਏਦਾਂ ਹੀ ਉਮਰ ਭਰ ਦਿਲਾਂ 'ਚ
ਵਸਦੀ ਰਹੇਂਗੀ।
ਤੁਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ
ਪਰ
ਦਿਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹੇਂਗੀ।
ਅਤੇ
ਲੁਕਣ ਮੀਚੀ ਦੀ ਇਹ ਖੇਡ, ਉਮਰ
ਭਰ ਮੁਕਣੀ ਨਹੀਂ - ਧੀਰਜ ਜਿਹਾ
ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ
ਆਸ ਕਦੀ ਟੁਟਣੀ ਨਹੀਂ ਤੇ।
ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ
ਪਰ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਦੀ ਮੁਕਣੀ ਨਹੀ।
ਮੁਕਣੀ ਨਹੀਂ...... ।
ਮੁਕਣੀ ਨਹੀਂ...... ।

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Registration No. R.N.I. CHAPUN/2010/33423, P.O. REGD. No CHD/144/2017-19 Posted at M.B.U. CHD

ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕੁਵੈਤ ਵਾਲੇ

ਪ੍ਰੋ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ

ਸ. ਸੰਮਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੇਲੀ

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ

ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੋਮਲ

ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੈਡਮਾਸਟਰ

ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੈਲਵੀ

ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਜੀਤ ਜੋਸ਼ੀ

ਪ੍ਰਿੰ: ਨਸੀਬ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

IF UN-DELIVERED PLEASE RETURN TO:- BHAI DIT SINGH PATRIKA, # 712 APC, KAJHERI, CHANDIGARH - 160036